

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE
CUPRINZÂND ȘI BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICE A „ASTREI“

Anul II Comitetul de direcție : V. Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, G. Bogdan-Duică, Număr
N-rii I. Lupaș, O. Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă și Ion Clopoșel dublu
26 și 27 CLUJ, DUMINECĂ 28 IUNIE și 5 IULIE 1925 Lei 20

C U P R I N S U L :

- ÎNVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Liceul Andrei Șaguna din Brașov
Poiana
Brașovul: Ce a fost? — Ce va fi?
Jubileul școlilor centrale ortodoxe din Brașov
In ce constă superioritatea liceului din Brașov
Ce datorăm liceului din Brașov
Școala și sociologia
Virgil Onițiu și științele naturale
- ACTUALITĂȚI: Revendicările noastre artistice
Învățământul nostru public și Societatea Națiunilor
Din problemele presei (Declinul loteriei)
- DISCUȚII LITERARE: Notițe la istoria literară
Buletinul Institutului de Istorie și Limbă al Universității din Cernăuți
Ch. Drouhet: Vasile Alexandri
Din viața păstorilor Ardealeni în Principatele române
- BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICE A ASTREI:
Programul social economic
- PROBLEME ECONOMICE: Săptămâna economică-financiară
- SĂNĂTATEA PUBLICĂ: Lupta antiveneriană la noi și în străinătate
Cronica sanitară: (Puericultura și surorile de ocrotire. — Combaterea alcoolismului — Epidemiile din Transilvania. — Antropologie criminală. — Balneologia românească. — În Ceho-Slovacia. — Congresul medicilor. — Pentru sănătatea publică)
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Studenții la sate. — Cărți, reviste, ziare (Adevărul Literar și Artistic; Mișcarea Literară). — Opera clujană la Cernăuți
- CRONICI DIVERSE: Ziaristii sărbătorești pe d. G. Bogdan-Duică. — O inovație salutară. — Lupta la polul arctic. — Biserici și socialiști. — Lupta contra mortalității infantile — O îmbunătățire. — Serbarea celor mici. — O preocupare a participanților la serbările dela Brașov. — O jumătate milion de lei. — Cursurile de vară dela Vălenii de Munte. — O artistă maghiară va juca în românește.
- Ion Lupaș
Sextil Pușcariu
G. Bogdan-Duică
A. Ciortea
Onisifor Ghibu
Ion Clopoșel
Petru Ilcuș
Victor Stanciu
Dr. C. Petran
H. Trandafir
A. Buteanu
G. Bogdan-Duică

N. Drăganu
G. Bogdan-Duică
Ștefan Meteș

N. Ghiulea
N. Ghiulea

Dr. A. Voina

Dr. A. Voina

B. & B. & C.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8
Abonamente: pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru străinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

Serbările jubilară ale liceului Șaguna din Brașov

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: V. Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, G. Bogdan-Duică, Ioan Lupăș, Onisifor Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea V. C. Osvadă și Ion Clopoșel.

Colaboratori: T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, Axente Banciu, A. P. Bănuș, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, O. Boitoș, I. Breazu, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăianu, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, Silviu Dragomir, I. Duma, A. Esca, Mircea Florian, I. Flueraș, Vladimir Ghidionescu, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, dr. Axente Iancu, dr. I. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, dr. Ioan Iosif, dr. Victor Jinga, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuilă, Simion Mehedinți, Ștefan Meteș, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, dr. Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclișanu, Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Pop, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, dr. Cornel Radu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, dr. Dom. Stanca, Fl. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Șuluțiu, Gavril Todică, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezitanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: dr. Gh. Rusu și Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoși: Pael Grecu, redacția, Cartea Satelor
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu
In București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.
In Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.
In Roma: N. Buta.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Bârlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp.
Poiana-Sărată (Săcuime) pr. I. Rafiroiu
Săliște: prof. Alex. Iosof

FABRICA DE PIELARIE
GHETE, CURELE
DE TRANSMISIE

PIELARIE FINA

FRAȚII
RENNER

: & Co. :

S. A. — C L U J

ADRESA TELEGRAFICA:
„ D E R M A T A ”

„ASTRA“

Prima Fabrică Română de
Vagoane și Motoare S. A.

Pentru oferte a se adresa Direcțiunii Generale:

București, Str. Lascăr Catargiu No. 11
sau Direcțiunii Uzinelor din Arad

Adresa telegrafică:
Vagonastra București
Vagonastra Arad

Scrișori:
București Căsuța poșt 136
Arad, Calea Aurel Vlaicu

Uzine: A R A D

Secția Vagoane:

Orice fel de vagoane de persoane, de marfă și de lux.
Vagoane cisterne, de spirt, petrol și benzine. —
Vehicule industriale, forestiere și agricole. — Con-
strucție de fer, stâlpi nituiți. — Piese de mașini
forjate. — Zdrobitoare de cânepă. — Poduri. —
Piese de fontă și de metal. — Cazane. — Rezer-
voare pentru apă, spirt, petrol și benzină de orice
formă și mărime — Piese de rezervă pentru va-
goane normale și vagoane-cisterne.

Oferte și devize la cerere.

Articlii de modă pentru bărbați, mărunțisuri, ciorapi,
portelan și sticlărie, cărucioare pentru copii și jucării,
se pot afla în asortimentul cel mai mare și mai ieftin
în Magazinul nostru.

GRATIS

puteți avea 3500 Lei, dacă veți cumpara orice la

Magazinul Parisien S. A.
Cluj, Calea Regele Ferdinand Nr. 12

deoarece Direcțiunea Magazinul-
lui Parisien S. A. a decis, ca să
restitue cumpărătorilor săi o
anumită cotă din venitul firmei
și anume, în ziua de 25 a fie-
cărei luni

**va trage la sorți în prezența no-
tarului public 3 obiecte de valoare**

puse la vedere publică în vit-
rina firmei și obiectul, ori con-
travaloarea acestuia, îl predă
câștigătorului norocos. :::::

Bitete de loterie se vor da gratuit in magazinul nostru
fiecărui cumpărător.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDAȚIA:
PIAȚA UNIRII 8 - TELEFON 308
CLUJ, DUM. 28 IUN. și 5 IUL. 1925

Anul II Nrii 26 și 27
NUMĂRUL: LEI 20

Liceul Andrei Șaguna din Brașov

Situația excepțională a Brașovului, la granița sudică a Transilvaniei, cu alvia dezvoltării sale croită mai mult în legătură cu Țara Românească, decât cu fosta Ungarie, a dat acestui oraș ardelean puțința să devină nu numai un centru religios, cultural și comercial al Sașilor, ci și un bun adăpost pentru viața politică și culturală a Românilor de pe amândouă laturile Carpaților.

Amănuntul, pe care ni l-a păstrat cronica popii Vasilie despre faptul că Rășinărenii s'au prezentat la sfârșitul secolului XV cu scrisori dela Sibieni înaintea „cinstiului sfat” al cetății Brașov, să ceară un preot și au primit pe popa Bratu, cu care erau așa de mulțămiiți încât, reclamându-l mai târziu Brașovenii înapoi, n'a vrut să-l mai dea nici „satul”, nici „sfatul Sibiului”, — este deosebit de concludent. Reputația învățaților preoți români ai bisericii Sf. Nicolae se vede că era încă din sec. XV așa de răspândită, încât cele două orașe ardeleni, avizate la contact permanent cu Țara Românească, Sibiul și Brașovul rivalizau ca să aibă în serviciul lor câte un asemenea preot luminat, cum rivalizaseră odinioară — si parva magnis componere licet — cele 7 cetăți grecești pentru cinstea de a fi considerate ca locul nașterii lui Homer. Această împrejurare ne-ar îndemna să admitem existența unei școale românești în Brașov, la 1495, alături de biserica clădită din piatră la sfârșitul aceluiaș secol, cu ajutorul evlaviosului Neagoe Basarab.

Școala aceasta bisericească s'ar fi putut desvolta în cursul epocii reformățiunii într'un mediu cu tendințe culturale și pedagogice pronunțate cum era Brașovul, unde pentru a înlesni accesul tinerimii la învățătură, s'a desființat didactul încă din anul 1534, rămânând ca șco-

larii să aducă dascălului lor numai câte un dar în fiecare Sâmbătă (sabataliile tradiționale).

Puținătatea izvoarelor istorice nu a îngăduit însă lui Andrei Bârseanu, autorul temeinicei monografii a școalelor române din Brașov, să dea o iconanță mai lămurită asupra situației acestor școale până în jumătatea a doua a secolului XVIII. Abia dela 1760 înainte începe o eră de progres pentru școala română din Ardeal, mărturisind însăș cărmuirea centrală din Viena principiul că a scoate poporul din ignoranță este o datorie și un interes al statului („remedium populum ex ignorantia reducendi valde proficuum foret” 1768.) Până la sfârșitul secolului XVIII școala brașoveană fu înălțată la rangul unei școale capitale. Dar mai târziu nu se putu desvolta, cum ar fi trebuit, de o parte din cauza simțului exagerat de economie al epitropilor cari credeau că ar fi „păcat de Dumnezeu să se cheltuească $\frac{3}{4}$ din venitul bisericii numai pentru școală”, de altă parte dintr'un motiv de ordin general, pe care-l mărturisesc aceiași epitropi la 1817: „dacă ar fi fost neamul românesc mai de mult slobod a intra la dregătoriile cele de obște ca și alte neamuri, până acum cu mult mai mult s'ar fi îndeletnicit în scripturi” . . .

Totuș progresul material realizat de neguțătorii brașoveni îndemna pe unii dintre ei să se gândească și la înființarea școalelor mai înalte. Aceasta-l făcu pe deputatul Brașovului Graef să afirme în dieta din Cluj, la 1843, că neguțătorul bogat Orghidan plănuește să înființeze în Brașov un „gimnaziu valah” pe propria sa cheltuială (Protocolul dietei p. 714).

Proiectul, în forma înfățișată de Graef, era însă cu neputință de îndeplinit. Se cereau alte mijloace,

decât acelea de cari dispunea Orghidan, fie în privința materială, fie sub raport sufletec, pentru ca un asemenea așezământ să poată lua ființă, spre a contribui la progresul culturii morale și naționale a unui neam întreg. Luminatul preot și protopop al Brașovului, Ioan Popasu — o adevărată podoabă a clerului român din secolul al XIX-lea — a izbutit să creeze aproape din nimic mijloacele necesare, ca l-a clasă a gimnaziului proiectat să se poată deschide la Brașov în toamna anului 1850, sub conducerea directorului Gavriil Muntean, care prin activitatea sa pricepută și devotată timp de 18 ani, cât a stat la conducerea acestei școale, a reușit să-i imprime îndoitul caracter de așezământ confesional și național român, caracter fixat de către întemeietori „sub blestem și afurisanie” ca o condiție esențială pentru dăinuirea și activitatea ei, în toate timpurile.

Dificultățile de ordin financiar erau foarte mari. Dar stăruința de fier și însuflețirea nestânsă a lui Popasu a izbutit să le învingă înduplecând cu puterea cuvântului său și pe cei bogați, să-și desfacă pungile, — grabnice a se deschide, când e vorba de primit, dar adeseori foarte zăbavnice la dăruit — și pe cei săraci, să nu întârzie cu jertfa curată a obolului lor, pentru a se putea înălța în Groaverii Brașovului cetatea „Ierusalimului românesc”, edificiul impunător merit să adăpostească și să lumineze tinerele generații ale unui popor, ținut de împrejurări, timp prea îndelungat, în robia întunerecului.

În toamna anului 1851, la ziua Sf. Sofia, Andrei Șaguna așeza la temelie acestei clădiri piatră cea din capul unghiului, pentru ca cu 3 ani mai târziu profesorii și elevii să poată părăsi vechiul local închiriat mutându-se în noul edificiu. La

1856 primi gimnaziul din Braşov dreptul de publicitate. Era acesta un moment așa de însemnat, încât profesorii, la îndemnul lui Şaguna, aflară potrivit a rosti predici speciale în toate bisericile româneşti din Braşov sfătuind credincioşii „să rabde ei pentru moment, ca urmaşii lor să se poată hrăni sufleteşte pentru eternitate“.

Au răbdat şi au jertfit. Iar când puterea lor de jertfire părea sleită, a început să sosească şi ajutorul frăţesc de peste munţi. Popasu-plănuise încă din 1855 să valorifice, în favoarea şcolii, drepturile istorice ale bisericii Sf. Nicolae, întemeiate pe vechi hrisoave de dani din partea milostivilor Domni moldoveni şi munteni. La 1860, cu ajutorul cumnatului său Ioan Maiorescu, izbuti să trezească atenţiunea principelui Alexandru Cuza şi astfel se votă în acelaş an subvenţia de 18,500 lei vechi din partea Moldovei, iar în anul următor 15.750 l. v. din partea Ţării Româneşti. Aceste subvenţiuni anuale, deşi izvorau din drepturi istorice dovedite documentar, au dat prilej unor atacuri şi învinuirii nemeritate la adresa şcolii. Statul român a înţeles să facă însă din subvenţionarea, obligatorie pentru el, o chestiune de prestigiu şi a izbutit să o asigure liceului din Braşov pe cale diplomatică prin o convenţie specială, încheiată cu statul ungar. Astfel s'a dezvoltat şi a sporit aşezământul inaugurat la 1850, în continuă luptă cu dificultăţi financiare şi cu ostilităţi de ordin politic. Sub pondere crescit.

Valoarea unei şcolii nu o determină însă împrejurările exterioare în măsură, așa de mare, cum o poate înălţa sau distruge spiritul care stăpâneşte întreaga atmosferă dintre pereţii ei.

În privinţa aceasta liceul din Braşov a fost o fericită creaţiune a generaţiei ardeleni dela 1848. Entuziasmul viguros şi spiritul de sacrificiu, care l-a caracterizat pe Ioan Popasu şi pe toţi tovarăşii săi de luptă din anii vijelioşi ai redeşptării naţionale, a pătruns în şcoala aceasta, punând stăpânire nestrămutată asupra tuturor generaţiilor, care s'au perândat într'însa cu sufletul însetat de carte românească şi de virtute creştinească. Deaceia Şaguna era în drept să considere liceul din Braşov ca „o coroană a întregii trebi şcolare din Ardeal“...

Prin munca profesorilor şi a

foştilor săi elevi, el a devenit cu timpul o binecuvântare pentru întreg cuprinsul neamului românesc, nu numai din nordul, ci şi din sudul Dunării, unde un fost profesor braşovean a devenit primul director al liceului român din Bitolia.

Ca un pom roditor, sădit la marginea unei grădini, scuturându-şi roadele îmbelşugate nu numai în cuprinsul ei, ci şi asupra locurilor învecinate, așa a fost liceul din Braşov timp de 3 sferturi de veac: un pom roditor al culturii naţionale cu rădăcini înfipte adânc în inima Românilor din sudul Transilvaniei, pururea doritori de progres şi hotărâţi a sacrifica pentru realizarea lui, cu ramuri întinse departe peste întreg teritoriul naţional şi cu un belşug de roadă, din care n'au

lipsit a primi hrană sufletească în-ţărtoare Români de pretutindeni.

Anevoe se va găsi vre-un domeniu al vieţii şi culturii naţionale, în care foştii profesori şi foştii elevi ai liceului din Braşov să nu fi brăzdat cu spor şi cu rezultate impunătoare. Nu cunoaştem altă şcoală, care în timp relativ așa de scurt să fi dat neamului şi Ţării româneşti atâtea energii creatoare, atâtea muncitori iscusiţi pe teren ştiinţific, artistic, cultural, pedagogic şi economic, cum a dat liceul Andrei Şaguna.

Iată pentruce serbarea liceului din Braşov depăşeşte cadrele înguste ale unui praznic local şi se transformă într'o serbare de obşte a culturii naţionale, la care poate participa cu bucurie toată suflarea românească.

I. Lupas

CE DATORIM LICEULUI DIN BRAŞOV

Bătrânul liceu şagunian din Braşov ne chiamă pe toţi câţi suntem în viaţă şi am beneficiat de învăţătură pe băncile lui, să sărbătorim împreună aniversarea a 75-a. Glasul este irezistibil şi răspundem cu plăcere luând trenul din toate colţurile Ardealului pentru a prăznuir după cuviinţă evenimentul. Ne vom smulge din reţeaua preocupărilor de toate zilele pentru a depune tributul de recunoştinţă şi omagiile noastre umbrelor marilor iniţiatori, a căror galerie decorează istorica sală festivă a liceului. Privirile miilor de intelectuali vor împrumuta aoreolă nouă figurilor de mecenai cari au înălţat acel templu de cultură.

Acum avem perspectiva istorică pentru a ne da seama de multul bine ce-a izvorât din vechea şcoală din Braşov. Cărturărirea românească din Ardeai n'ar fi putut să reziste valului de înstrăinare, fără liceul dela Braşov. Inzestrat cu donaţiuni, ieşite din spiritul de jertfă al unei vestite generaţiuni de negustori români — poate cea din urmă, trebuind să piară din calea maşinismului occidental — liceul s'a bucurat de acea independenţă materială atât de necesară progresului. Profesorii liceului s'au putut consacra catedrei, şi-au imprimat manuale de şcoală, au veghiat ca generaţii întregi să-şi îmbibeze sufletul de o cultură bine direcţionată.

Consider Braşovul ca cel mai puternic centru social ardelean din trecut, capabil să creeze complexul

elementelor de care are nevoie viaţa specifică a unei naţiuni.

Mediul spiritual al Braşovului a fost pavăza care a apărut cu înfinite surse de energie sufletul popoului nostru de primejdia înstrăinării. El a dat lupta decisivă pentru întregul Ardeal.

Fericit oraşul care a avut parte de o comunitate de cetăţeni atât de unitari în păreri lor şi atât de animaţi de dorul de a înfăptui opere de sacrificiu, cum a fost Braşovul negustorilor români!

Înţelegem foarte bine de ce a putut înflori acolo un liceu în condiţiuni atât de admirabile, de ce presa s'a învrednicit de o prosperitate atât de mare, de ce s'a dezvoltat un spirit civic atât de curajos! O societate nu poate să dăinuiească decât înfăptuind opere colective de utilitate obştească.

Ne dăm seama de câtă moştenire s'a împărtaşit sufletul nostru în anii de şcoală la Braşov şi, pioşi, înălţăm cântece de laudă inimilor generoase ce ne-au transmis acel tezaur al culturii româneşti.

Astăzi s'au înmulţit altarele culturii pretutindeni în Ardeal, însă privim liceul dela Braşov în chipul părinţilor, cari cu toate că ajung a fi întrecuţi în ştiinţă şi cultură de fiii lor, totuş merită întreaga stimă şi veneraţiune până la moarte!

Ion Clopoşel

Inscrieţi-vă în Institutul de Studii „Societatea de Maine“!

IUBILEUL ȘCOLILOR CENTRALE ORTODOXE DIN BRAȘOV

Actuali și foști elevi și profesori la școlile centrale din Brașov în zilele de 28 și 29 Iunie, întruniți în fața istoricului liceu, ne vom opri pentru câteva clipe din micile noastre preocupări, pentru a ne lăsa furați, fiecare în parte, de amintirile sale cele mai frumoase, ce se vor desprinde cu acea ocazie din misticul zilelor trăite în acest fermecător oraș și în minunatele sale școli din *Groaveri*.

Unii își vor reaminti de emoțiile, ce le-au avut, când răspundeau la cutare materie de studii, alții prieteniile legate la școala de dans sau la veselul *maial* (= petrecere de vară) din *Stejeriș*, iar alții de albul și mireasma florilor de cireș din jurul *foisorului* din grădini, unde se exilase pentru a pregăti timp de 2—4 săptămâni examenul de absolvire, numit *matura* (= bacalaureat).

Foștii și actualii profesori își vor reaminti unul de întâia sa serbare de *Sft Sofie*, când în fața publicului celui mai ales al Brașovului românesc întrunit în sala festivă a liceului, ș-a rostit de pe amvonul de sub simbolicele cuvinte: „*Litteris et virtuti*”, discursul să de inaugurare a carierei sale de dascăl și a noului an școlastic; — altul de biblioteca sa, de muzeul sau de laboratorul său, între ale cărui pereți a petrecut anii cei mai frumoși din viață și prin ale cărui obiecte a transmis o bună parte din sufletul său asupra atâtor generații; — iar alții se vor încânta din nou de pitorescul grandioasei naturi din jurul Brașovului, de neîntrecutele perspective, ce se deschid mereu și recrează ochii oboșiți de textul atâtor lucrări în scris corigee.

Cu toții însă, elevii și profesorii vechi și mai tineri, reveniți peste câteva zile din toate unghiurile țării, pentru a sărbători împlinirea a 75 de ani din viața unuia din cele mai fecunde isvoare de cultură și lege românească din Ardeal, unii cari l'au alimentat, alții cari l'au gustat, — cu toții se vor reuni suiletește în puternica impresie de sub singura comună amintire și convingere, că:

În urma muncii stăruitoare, conștiente și desinteresate a unei numeroase pleiade de profesori, școlile centrale ortodoxe din Brașov, în cursul celor trei pătrare de secol, au cultivat în mod intens și rodnic iubirea sfântă

a adevărului, a limbei și literaturii românești, și au contribuit cu o bună parte prin propaganda miilor de intelectuali pregătiți între zidurile sale luminoase la conservarea etnică a neamului românesc din Ardeal și din Banat și prin aceasta la unificarea lui sufletească cu cel din Vechiul Regat.

Din ansamblul vibrărilor vii ale sufletelor întiorate de farmecul pioaselor amintiri ale miilor de foști și actuali elevi și profesori, ce se vor regăsi în ziua de 28 Iunie în jurul mormintelor celor mai merituoși bărbați ai acestor școli, se va forma și se va înălța ca fumul jertfei de seară, un glas blând de recunoștință al masei formată din reprezentanți, poate, ai tuturor celor 75 de serii anuale de foști elevi.

Ceea-ce s'a petrecut până acum succedat în timpul celor 74 de încheieri de ani școlastici, acel seceriș și cântărire a faptelor fiecăruia din trecut, se va repeta în Dumineca zilei de 28 Iunie condensat, într'un singur cîas sfânt, plin de sfinte învățături și îndemnuri.

Cu această rară ocazie vor trebui să se cristalizeze și următoarele idei, menite să pătrundă adânc și să cucerească opinia publică a intelectualilor români ai Ardealului, că:

1., de pe urma administrării corecte și cinștite a banului public rezultă și progres cultural. Români din Scheii Brașovului pot servi de model în această privință. Ei, deși se aflau în condițiuni materiale numai modeste, totuși au chivernisit cu pricepere și în mod cinștit averile Bisericii Sft-lui Nicolae, formate parte din prețioasele dăni ale câtorva domnitori și boieri ai Munteniei, parte din fundațiunile câtorva inimoși și fruntași negustori români din Brașov. Aceste averi au format isvorul, din care s'au putut ridica și alimenta nevoile românești din Brașov timp de 7½ decenii.

Nu odată aceste școli au ajuns în situație financiară critică, și de fiecare dată Comitetul parohiei Bisericii Sft-lui Nicolae, prin spiritul său de jertfă moștenit din părinți ca tradiție față de școlile din Groaveri, le-au salvat situația materială.

Aceeaș recunoștință i se cuvine și regretatului și distinsului bărbat de Stat, *Tache Ionescu*, care la stăruința inimosului protopop al Bra-

șovului, *Vasile Voinea*, a asigurat în anii 1900 liceului o rentă anuală de 30,000 Lei, sumă considerabilă pe acele vremuri.

Nu există a doua instituție culturală în Ardeal, la a cărei înființare și susținere să fi contribuit atât de frățeste români din amândouă părțile Carpaților, ca și în cazul școlilor din Brașov, — frecventate de un procent însemnat de elevi și din Vechiul Regat, chiar dela începutul existenței lor.

Școlile centrale ortodoxe din Brașov au fost simbolul cel mai grăitor al unificării noastre culturale și sufletești cu frații noștri de peste Carpați.

2., al doilea adevăr: că școlile centrale din Brașov au nutrit, în tot timpul lor, un spirit educativ liberal, demn și românesc, și că în urma progresului, ce-l realizau an de an pe terenul didactic, erau apreciate și de delegații dușmanilor drept unele din cele mai bune școli ale Ardealului. Nivelul lor didactic și moral îi făcea pe dușmanii lor de pe vremuri să întrezărească rolul cultural important, ce-l ar, fi putut îndeplini poporul românesc, dacă i s'ar fi dat libertatea, ce o merită.

3., Drept simbol al recunoștinței față de Biserica, factorul care mai mult decât oricare altul a contribuit la salvarea ființei noastre etnice, On. Minister al Instrucțiunii să binevoească a concepe formula, prin care să se asigure pentru toate timpurile caracterul confesional, ortodox al acestor școli.

4., Viitorilor elevi și profesori dela școlile centrale ortodoxe din Brașov le transmitem tradiția frumoasă, patrimonială a acestor școli, țesută din firele tainice ale jertfei și muncii unei lungi serii de apostoli ai culturii românești, — cu rugarea, ca să o păstreze curată și luminoasă, ca și cum este cristalină apa dela poalele Tâmpiei și caldă și luminoasă o zi frumoasă de Septembrie din Brașov, — și să o transmîtă și ei, tot mai frumoasă și mai inspiratoare de fapte creștinești și românești.

Dar, în fine, cine altul, decât prezența, sper, în număr, complet, la Brașov în zilele de 28 și 29 Iunie, a cred că celei mai numeroase colonii de foști brașoveni, a celei din Cluj, va putea să afirme mai grăitor și cu mai mare efect adevărul atins aici de mine?

Aurel Ciortea
(1896—1920)

IN CE CONSTĂ SUPERIORITATEA LICEULUI DIN BRAȘOV

Când în toamna anului 1900, îmi îndreptam pentru întâia oară pașii spre liceul din Brașov, acesta îmi era foarte bine cunoscut; el exercitase de multă vreme asupra mea o atracție cu totul deosebită.

În liceul unghuresc din Sibiu, unde am urmat primele șase clase, observasem de mult la „studentii” cursului superior, ambiția de a părași cât mai curând Sibiul și de a studia cel puțin anul din urmă și de a da „matura” la Brașov, „la Români”.

De altfel, acest lucru eu îl știusem de mult, din satul meu natal, care, deși foarte aproape de Sibiu, de decenii întregi și mai ales de când gimnaziul „catolic” din Sibiu, care fusese nemțesc după 1870, devenise unghuresc, — își făcuse obiceiul să-și trimită pe toți fiii lui să-și termine studiile la școlile din Brașov.

Nu numai limba fusese aceea, care-i atrăgea pe băieții din părțile Sibiului și în special pe consăteni mei sălișteni spre Brașov, ci o serie întreagă de alte cauze, mai ponderoase de cât aceasta. În limba românească ar fi putut studia și la Blaj, care era mult mai aproape, dar numai aceasta nu-i mulțumia. De altfel, la Sibiu nu limba străină era ceea ce urau ei, ci spiritul antipatic care se desfăcea din limba unghurescă și din așa zisa cultură unghurescă. Până nu pătrunsese, după transacțiune, această limbă și această cultură în părțile sudice ale Ardealului, — până când în liceele din Sibiu, — în cel „catolic” și în cel săsesc — studiile se predau în latinește și apoi în nemțește, nu exista vre-o antipatie față de vre-una din aceste limbi străine. Dimpotrivă, Românii se îmbulzeau spre școlile nemțești, unde în afară de limbă, găsim o cultură serioasă și o educație socială remarcabilă. Dar, de când importanța practică a limbii germane a început să scadă, și locul acesteia să fie luat de limba maghiară — și de când, drept consecință liceul din Sibiu, maghiarizându-se, a început să decadă și ca nivel științific și ca spirit, atențiunea elementului românesc mai conștient din părțile Sibiului s'a îndreptat spre Brașov al cărui liceu reușise să-și stabilească o reputație dintre cele mai bune. Profesorii dela Brașov, toți oameni cari în cele mai multe cazuri își făcuseră studiile în Apus, la Viena, Lipsca și Paris, și

dintre cari unii funcționaseră timp îndelungat și în România, — isbutiseră să creeze în școala lor și în societatea brașoveană o atmosferă generală foarte atrăgătoare, cum nu exista nici la Blaj, nici la Beiuș și nici în orașele de peste Carpați. Elevii brașoveni, și în special „studentii” de fapt nu învățau numai la școală, — ei învățau la fel de mult și în afară de școală, în societate, și mai ales în cadrele frumoasei lor organizații studențești, adaptată în mod foarte norocos după cea săsească. *Nivelul mult mai ridicat și caracterul pronunțat național al învățământului, tendința permanentă a școlii spre o îndrumare practică a elevilor, legătura strânsă dintre școală și societate, caracterul relativ liberal al vieții studențești și*

limba românească mai frumoasă și mai literară decât în celelalte localități ale Ardealului, — acestea au fost elementele cari au impus liceul din Brașov ca cea dintâi școală românească din Ardeal. Acestea au fost care ne-au atras și pe noi, din mari depărtări, spre Brașov.

Când, după doi ani de carte și de viață, păraseam la 1902, Brașovul, cu certificatul de maturitate în buzunar, dacă pe deoparte mă simțeam fericit că mi-a fost dat și mie să mă adăp la izvoarele sănatoase ale școlilor lui, pe de alta regretam cei șase ani petrecuți la școala hibridă dela Sibiu, care mi-a lăsat o serie de lacune în cultura mea, pe care numai cu greu le-am mai putut împlini mai târziu.

Iată pentru ce port Brașovului o îndoită recunoștință.

Onisifor Ghibu

BRAȘOVUL

— CE A FOST? — CE VA FI? —

Brașovul este un centru vechiu de cultură în înțelesul vremurilor! Pela 1743 iesuitul Fasching, în a sa *Dacia nouă*, spunea că decât școala românească din Brașov nimic nu este mai rar în țară. Dar orice școală desvoaltă priceperea vieții și sporește demnitatea umană. Era și demnitate la Brașov!

Vechiul Brașov era, deci, activ. Scria: gramatică, scria cronică; nu se ocupă numai cu postăvăritul și cu grădinaritul depe urmă căruia chiar și Maria Theresia a mâncat cireși boacâne depe coastele dealurilor.

Trăiau intens pe loc; și 'n larg, dincolo și dincoace de munți, pleca rodul trudei Brașovenilor.

Ei erau stâlpi ai vieții naționale. Luptători aprigi contra unației, ei țineau să întărească cultura ortodoxă în țară, nu numai acasă la ei. Cetiți ca probă cele câteva volume de documente din arhiva Sfântului Nicolae și observați câte comune sătești, de-aproape și de departe, primări: cruci, prapore, i-coane, cărți, vestminte preotești, pentruca să poată sluji în bisericile lor sărace. Brașovul era un mare patron al ortodoxei.

Cine face, din fire, un bine, îl face și pe al doilea, și pe al treilea. Când vremurile se schimbă, Brașovul se concentrează în propagarea culturii înalte umaniste, pentru a obține profesioniști superiori și ai culturii comerciale, pentru a obține profesioniști ai realismului. Și de-astă dată, în larg, în larg...

Fazele culturale ale Brașovului sunt, așadar: ortodoxism, umanism, realism, toate având la bază o energie economică, ce abia depela 1884 a început să decadă.

Viitorul îl va înălța iarăși? Eu nu prea cred. Brașovul nu va mai fi individual, caracteristic, propriu; se va potrivi tipului general-românesc: se va egala cu alte centre. Viața reală-economică nu mai este vie ca cea veche; populația este sfioasă. Brașovul a fost, are glorie; și numai din cultul amintirilor va mai picura câte-un cutremur de entuziasm. Fie ca el să se împreune cu interesul pe care *statul* întregit îl are ca aici, în umbra unui săsism arhi-vechiu și bine întemeiat încă, să înflorească, să reînfiorească încă mult timp energia veche.

G. Bogdan-Duică

In fine o Loteria a cărei tragare nu se mai amână!

E vorba de Loteria Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat. La 16 August anul acesta are loc garantat tragerea ei. — Costă numai Lei 2.— Biletul. Face să cumperi 10 bilete de odată. — Sunt 5412 câștiguri în valoare de 100.000—50.000—10.000— etc. Comandați aceste losuri, trimetând banii în mărci postale sau prin mandat postal prin Agenția de Publicitate Rudolf Mosse S. A. (Secția Loteria Presei) Cluj, Strada Regina Maria 37.

ȘCOALA ȘI SOCIOLOGIA

Bogata literatură pedagogică a timpului nostru arată, în general, o deosebită concentrație în patru domenii principale; în domeniul filozofic, psihologic, practic-metodic și în cel social. Toate de o importanță deosebită în epoca aceasta de criză și refacere a școlii, din toate părțile. Pedagogia filozofică primește o nouă extenziune largă, un nou avânt și o însemnătate din ce în ce mai crescândă, ce se explică prin însăși situația timpului. Omul zilelor noastre caută în locul siguranței instinctive, ce-l stăpâna în trecut, o siguranță ce se câștigă printr'o bogată reflexiune asupra concepției de lume și viață. Așa se explică extenzitatea și intențitatea pedagogiei filozofice, ce tinde spre o claritate și precizie tot mai pronunțată în domeniul adevăratelor valori ale vieții, ca din ele să-și poată formula tot mai precis scopul educației.

Domeniul psihologic și cel practic-didactic, tinde spre formele cele mai precise, mai reale și mai adecvate structurii specifice psihofizice a copilului; tinde spre o instrucție și educație cu adevărat corespunzătoare ființei și lumii copilului. Ori cât de natural ar părea acest principiu, dar el până în ultimul timp n'a fost luat în considerație în măsura cuvenită. În ultimul timp, câștigă un interes și o valoare deosebită din ce în ce mai pronunțată *concepția sociologică* în opera de instrucție și calculație a școlii.

Fără să intrăm aci în analiza noțiunii sau a științei sociologiei, probleme atât de diferit și multilateral concepute și tratate, ne vom mărgini numai la câteva precizări esențiale, spre a putea înțelege legătura ce există intru sociologie și pedagogie.

Simmel, d. ex. nu concepe sociologia cu un conținut general specific al ei ci, îi atribuie numai *domeniul formelor curate, în care se cristalizează și se închiagă socializarea întregii vieți omenești*. Socializare e deci, acea mulțime de forme și moduri în care se închiagă legătura dintre indivizi, fie conștient sau inconștient, causal sau teleologic, în realizarea unor unități de interese.

E adevărat, că o abstracție și diferențiere între forma și conținutul socializării e greu de stabilit și mai greu de realizat, însă ea e ne-

cesară căci numai prin abstracția formelor de către conținut obținem realitatea pe care se bazează sociologia. Ea nu se caracterizează prin faptul cercetării unor conținuturi specifice, ci prin faptul că extrage din conținuturile vieții sociale aceia ce e „numai societate”, ca atare conținutul cercetărilor sociologice devin numai *formele sociale* determinarea, sistematizarea și întemeierea lor psihologică și istorică. Drept urmare cu un cuvânt, sociologia are ca obiect manifestările vieții sociale.

Și acum, în urma acestor precizări generale, să vedem ce legătură putem crea între sociologie și pedagogie; ce dependență există între ele. Nu mai încapă îndoială că educația și instrucția e un *fenomen social*, ea se realizează între oameni și de către oameni. Educația e un fenomen social și ca atare trebuie să i se aplice și ei principiul abstracțiunii sociologice, spre a vedea cari sunt acele forme cari ne conduc la socializarea intereselor educative.

Intrucât fiecare individ e pus în situația, mai mult sau mai puțin conștiință de a exercita o influență educativă asupra semenilor lui, fie chiar numai într'un mod trecător, nu într'un cerc restrâns, există deci un interes pedagogic sub aspectul social în majoritatea absolută a oamenilor. Cu atât mai conștient și mai sistematic e acest interes la aceia cărora în mod special li s'a încredințat educația tineretului. Drept urmare, adevăratul scop al educației sociale constă tocmai în stabilirea acelor forme în care trebuie să acționeze interesul pedagogic amintit mai sus, cu el de fapt să creede o concepție socială unitară. De aceia avem azi nevoie și în educație și ca atare în școală, de abstracțiunea formelor sociale celor adevărate. Aci intră rolul sociologiei pentru pedagogie.

Dar această concepție n'a fost întotdeauna și nu e încă nici azi înțeleasă de toți sub aspect unitar și cu adevărat pedagogic. Valoarea și importanța sociologiei pentru școală e văzută încă de mulți exclusiv în factorul economic-social sau în cel politic. Nu mai încapă îndoială că și acești factori își au rolul lor important în opera de instrucție și educație a școlii; sunt chiar unele din elementele primordiale ale ei, însă ele își primesc a-

devărata valoare și putere de creație numai în baza factorului social-pedagogic, pur, așa cum l'am schițat mai sus.

Adevărata valoare socială a școlii rezultă numai din puritatea și înălțimea formelor, în cari se închiagă și se cristalizează legătura unitară a intereselor dintre profesori și elevi; legătura sufletească creatoare de adevărate valori sociale, în toate domeniile vieții.

* * *

Și acum, cu ocazia Jubileului de 75 de ani a liceului ortodox român din Brașov, să aruncăm o scurtă reprivire asupra activității lui din trecut și să vedem dacă în opera lui atât de fecundă pentru românism, o realizat ceva din percepțele pedagogice-sociale arătate mai sus.

Trebuie să ne inclinăm azi cu toții în fața operei sociale atât de grandioasă ce a putut realiza acest Institut în trecutul apropiat al neamului. Fără teorie și vorbărie multă sociologică a știut să creede și să inchege un adevărat spirit de fecundă activitate pedagogică-socială.

Eu atribuiu — cea mai mare măsură, dacă nu chiar exclusiv, realizarea înaltului ideal de cultură și operă națională de care a fost călăuzit, spiritului social în înțelesul strict al cuvântului, de care au fost călăuziți în tot decursul timpului atât profesorii cât și elevii liceului din Brașov. Se atribuie acelor forme sociale superioare, purtate de un interes comun, ce au existat între profesori și elevi; forme ce s'au perpetuat în timp și după părăsirea anilor petrecuți împreună. Profesorii au știut să găsească, și fără multe consultații și precepte teoretice, acea atitudine a formelor creatoare de valori, realizând familia mare a profesorilor și elevilor. Ferice de acei adevărați dascăli, cari au știut să realizeze o pedagogie socială atât de fecundă, iar liceelor și profesorilor de azi în multe privințe le pot servi de model și for călăuzitor în viitor.

Dr. Petru Ilcuș.

Cititorii nu uită că printre îndatoririle de fiecare zi este și achitarea în mod anticipativ a abonamentului.

 Răspândiți Societatea de Măine

VIRGIL ONIȚIU ȘI ȘTIINȚELE NATURALE.

Aniversarea de 75 ani de la înființarea liceului din Brașov evocă în mintea celor mai mulți elevi ai acestei școli figura luminoasă a directorului Virgil Onițiu. În mintea tuturor se indentifică activitatea liceului din Brașov cu activitatea directorului Virgil Onițiu. Oricare elev al marelui dascăl ar încerca să-și scrie amintirile timpului petrecut în liceul bisericei Sft. Nicolae din Scheii Brașovului, ar începe firul povestirilor cu cuvintele: La început a fost Virgil Onițiu. . .

cunoștințelor. În orele lui de limba română înviau poezii noștri și cu ei reînnoia trecutul glorios al neamului nostru. Lecțiile cronicarilor Ardeleni începeau cu revoluțiunea lui Horia, iar lecția în care trata opera poetică a lui Andrei Mureșan era cadrul anilor revoluționari din jurul anului 1848.

Norocul școlilor române din Brașov a pus pe Virgil Onițiu în fruntea acestor școli. El a fost director școlar în adevăratul înțeles al cuvântului. Energia și fermitatea ca-



Virgil Onițiu este cea mai reprezentativă și mai puternică personalitate a școlilor române din Ardeal în deceniile din urmă. El a trăit în școală și pentru școală. Influența modelatoare a activității lui didactice au simțit-o nu numai elevii lui, nu numai profesorii tineri cu mai puține experiențe de la școlile ce le-a condus, ci aproape toți pedagogii cu cari a venit în atingere. Excelent profesor de limba română, în lecțiile cărui pedagog era secundat de criticul însuflețit, rafinat și înțelegător al operelor de artă și de scriitorul clar, metodic și plin de vigoare și humor, Sorcovă, el știa că orele de limba română trebuiau să aibă drept țintă întărirea inimilor mai mult decât a

racterului său care nu cunoștea șovăieli, conduita hotărâtă și bărbătească în cele mai grele clipe ale școlilor române din Brașov, prudența și tactul pedagogiei, cunoștințele temeinice de oameni ce le avea, viața lui desinteresată, model de cinste și omenie, pregătirea lui ca profesor de limba și literatura românească singure, nu ar fi fost în stare să ne dea pe directorul de școală model de armonie care a fost Virgil Onițiu, dacă cu puterea lui de muncă, înfrățită cu stăruința și înțelegerea superioară ce o avea acest om pentru problemele școlare, nu ar fi încercat să pătrundă și în tainele celorlalte discipline, ce le cuprinde programa analitică a școlilor secundare.

Cei mai mulți profesori se mulțumesc cu aprofundarea studiului ce predau la cursuri. Profesorul de limbi face filologie și se desintere-sează total de progresele științelor naturale; profesorul de științe desconsideră tot ce nu este știință pozitivă și adeseori nu dă mai multă atenție cântecelor unui poet decât sbârâniturilor „interesante“ ale unui gândac. Virgil Onițiu simțea înainte de toate că el este directorul care trebuie să crească suflete armonice și deci a încercat înainte de toate să pătrundă frumusețile și adevărata valoare a fiecărei discipline ce se preda în liceul lui și prin armonizarea materiilor a direcționat sufletul elevilor și al profesorilor de sub conducerea lui.

Eu am rămas uimit de cunoștințele de științe naturale ce le avea directorul Onițiu. S'a epuizat ediția I-a a cărților de cetire cl. I-a și a II-a de liceu și pentru ediția II-a mi-a cerut să-i cedez câteva din schițele mele de popularizare. Care autor tânăr, chiar dacă n'ar fi fost elevul directorului Onițiu, nu s'ar fi simțit măgulit la această ofertă și cine ar fi putut refuza o astfel de cerere. Am luat câteva din schițele mele, câteva schițe din alți autori, le-am transformat și potrivit să corespundă spiritului din cl. I-II. ale școlii secundare și le-am trimis autorului cărții, să aleagă ce va putea din ele. Peste câteva zile primesc răspunsul: sunt acceptate toate schițele, mai cere altele și dă îndemnuri să scoatem o carte de cetire pentru științele naturale și geografie. Scrisoarea ce mi-o adresa directorul Onițiu mai conținea multe alte sfaturi între cari îmi indica 14 cărți de știință popularizată în limbi străine, din care eu pe atunci, nu cunoșteam decât 8, iar restul de 6 autori, toți buni popularizatori străini, mi-au fost indicați pentru întâia dată de profesorul de limba română, de directorul Virgil Onițiu. Nu știu dacă ar fi putut determina o floare, un fluture sau un mineral, dar știu că cunoștea filosofia și diferitele principii filozofice ale științelor naturale, diferitele ipoteze științifice, cari poate i-au cucerit sufletul prin grăuntele de poezie ce-l conțin, tot așa de bine ca și cel mai pregătit profesor de științe. Păstrez încă scrisoarea în care-mi spunea cum trebuie să fie o carte de cetire pentru științele naturale și pentru geografie, ca această carte să nu fie un „urgisit manual de științe naturale“. Din această scri-

soare mi s'a desvelit temeinicia cunoștințelor pe cari le avea directorul V. Cnițiu în științele naturale și în diferitele probleme didactice. Presentându-l în această lumină începem să descifrăm mai ușor secretul influenței ce a exercitat-o ilustrul director al școalelor din Brașov asupra celor din jurul lui.

In anul aniversării școalelor din Brașov cred că e bine să spunem aceste amănunte și pentru alții cari ar voi să știe ce a fost Virgil Onițiu pentru școalele ce le-a condus, și pentru ce a fost el un director model pentru toate celelalte școale din Ardeal.

Victor Stanciu

POIANA

AMINTIRI.

În întâia zi frumoasă de toamnă, după ce înscrierile se terminau, „Gimnaziul“ din Brașov făcea excursia tradițională în Poiană. Era cea mai frumoasă din serbările școlare.

„Studentii“ plecau „în corpore“, cu „prefectul“ în frunte, cântând pe străzile Șcheilor. „Fucșii“ bombau piepturile lor de mândrie că erau primiți și ei în „coetus“ și priveau triumfători când la „fucmaiorul“, cu coada de vulpe pe chipiul, care-i conducea, când la lumina din Brașov care mișuna pe „Ulița Furcoaii“ sau umplea ferestrele caselor.

In dreptul Sfântului Nicolae șirurile se răsșteau puțin, iar la Moara lui Pelionis, unde începea urcușul pe Oabân, se formau grupuri-grupuri de prieteni vechi și de amici noi. Cam pe la mijlocul Oabânului se făcea o pauză. Vincelerii, căruii îi mai ziceam și Goethe, se urca pe o stâncă și începea să povestească câteva glume proaspate și pipărate, ca un fel de aperitiv pentru cele ce aveau să urmeze.

Odihna se prelungea de obicei până ce ne ajungea carul cu vinul și cu mâncarea, primit cu urale nesfârșite. Călare pe butoiu, cu chipiul întors și cu vocea răgușită de cântece încă din ajun, de la încercatul vinului, „butoierul“ ne salută cu plosca de vin, pe care ne-o întindea, ca chemătorii la nunți. Dar vizitiul dădea bice celor patru cai împodobii cu frunză verde, ca să nu ne putem căfăra pe carul supraîncărcat. Inghesuit între studenți, stacojiu la față, stătea în picioare Niță Romanul, indispensabilul aranjor la toate excursiile studențești, fără deosebire de naționalitate, și cânta „Gau-deamus Sighismund“.

Pe când ajungem noi la „Țăpu lui Meșotă“, Niță Romanul isprăvise cu toate pregătirile. Intr'o adâncătură de teren butoiul e așezat la umbră și fiecare student găsește bucata de pâine cu brânză și slămină, bună să „facă sete“.

Întâia „comandă“ începe în curând. „Merge o comandă 'n jurul mesii noastre“ e semnalul. Prefectul își ia locul de conducător cu puteri discreționale, și chipiile se întorc cu cozorocul

spre ceafă. Rând pe rând, prefectul provoacă pe câte un student să „se producă“. „Artiști“ vechi și cu reputație, cântăreși și doi mucaliși, emulează cu talentele nouă, recrutate din rândurile fucșilor și noilor veniți. Mai ales Bănățehii sânt cântăreși vestiți. Câte un indiscret șoptește prefectului numele vreunui lucașfăr nou, a cărui producție e răsplătită cu un „pro laude, două ex“ sau cu un „e rău, e rău, dar n'avem ce să facem, ha, ha, ha!“ spus în cadență de studențimea întreagă. Unde sântei tovarăși de odinioară, Ion Scurtu și Milu Dan, stâlpi ai cvartetului antimuzical pe care-l opuneam prietenului Bude și cvartetului său disciplinat?

Publicul brașovean se strângea în jurul nostru și urmărea cu drag exuberanța tinerească a chefului, pentru care aveam binecuvântarea oficială a profesorilor. Dar acest public era mai cu seamă numeros la comanda a doua, care începea cu botezul fucșilor.

Șase studenți dintre cei mai zdraveni se așezau față în față și formau cu brațele lor vânjoase niște chingi, pe care eră aruncat, cu fața în jos, păgânul. Fucmaiorul îi turna pe cap vin rostind cuvintele sacramentare: „Botează-se robul lui Bacchus și Gambrinus cu numele de Sfredelus“ (sau alt nume, care-i rămânea ca poreclă). Cei șase găligani începeau să-l salte pe brațele lor, iar cu dreapta îi cărau pe spate și pe locurile mai cărnose ale corpului pumni și palme, până ce bietul fuc își făcea vânt luat, în primire de „patronul“ său, care făcea funcția de naș și, după cum îi era firea, îmbărbătă pe zbiri cu un „dați, mă, că-i zdravăn!“ sau își proteja finul cu „faței-l scăpat mai iute că-i nevoiaș!“

După „botez“ comanda continua. Acum veneau profesorii în mijlocul studenților, iar prefectul, care știa să păstreze punctele cele mai strălucitoare din program pentru ocazia aceasta, „provoca“ de obicei pe câte un năzdrăvan de student să imite pe profesori...

Pe vremea mea, venea la Poiană tot Brașovul românesc. Pe serpentinele Oabânului urcau trăsuri grele, care

aduceau pe cei nedeprinși cu urcușul, iar pe livezile încântătoare de la poalele Postovarului, supt fiecare grup de copaci, vedeai mese întinse. „Nația“ din Scheiu venea de dimineață. La masa profesorilor erau o mulțime de oaspeți, care făceau deopotrivă cinste vinului cu borviz, ca și verzii cu sarmale și costițelor de porc fripte la un foc mare în liber. Pe la două societatea se mărea cu noii veniți, care înainte de prânz erau legați de birourile lor. Ei erau primiți cu brațele deschise și trebuiau să dea zor cu paharele, ca să ajungă la gradul de bună dispoziție al celorlalți...

Dar toamna, zilele sânt scurte la Brașov, și pe la 5 directorul dădea semnalul de plecare. Dacă petrecerea de la Poiană era atât de izbutită, cauza era de sigur tocmai despărțirea aceasta, când veselia era în toi.

Despărțirea de munții cu pădurile umbroase de brad, de „pajiștea“ verde pe care bruma n'o pișcase încă și de majestoșii fagi, care începeau să-și coloreze frunzișul cu pete galbene și aramii, era în același timp rămasul-bun pe care-l luam pentru multe luni de libertate și de la plăcerile verii și ale vacanțelor. De-acum avea să înceapă munca...

Grupuri-grupuri lumea coboară pe serpentine, făcând loc din când în când trăsurilor cu cai întârziați. Pânzele înserării coboară repede. Pușchii din „gimnaziul inferior“ și din „normale“ aprind făciile lor de rășină, pe care au cules-o de pe scoarțele brazilor, iar lumina lor apare ca niște rane în umbra nopții, oprindu-te să vezi în vale, ochii clipitori ai Brașovului, care-și aprinde felinarile. Tocilele par mai lungi acum de întoarcere...

In programul sărbărilor jubulare ale liceului din Brașov e prevăzută și excursia în Poiană. Oare izvorul lui Meșotă va avea puterea să ne întine-rească pe o zi cu treizeci de ani?

SEXTIL PUȘCARIU.

SANATORUL D-RULUI GEROTĂ DIN BUCUREȘTI

O familie distinsă din Ardeal, care ține să rămână necunoscută, exprimă prin revista noastră cele mai calde mulțumite drului Gerota pentru îngrijirea extrem de culantă de care s'a bucurat în ceasuri foarte grele în Sanatorul dsale din București. Cu prilejul unei intervenții chirurgicale foarte delicate, cât și în faza de convalescență a uneia din membrii familiei menționate, drul Gerota a dovedit o amabilitate, o conștiință a datoriei și un spirit serviabil cari i-au stors admirație și recunoștință pentru totdeauna.

SANĂTATEA PUBLICĂ

LUPTA ANTIVENERIANĂ LA NOI ȘI ÎN STRĂINĂTATE

Tradiția este o forță morală pozitivă, care imprimă colectivității de unde derivă, o notă de superioritate și indică o garanție pentru viitor. Dar atunci când această forță implică în sine trăsături de un conservatorism exagerat, creiază impedimente serioase în calea progresului. Mentalitatea legată de anumite considerații tradiționale a fost și este încă și astăzi un obstacol serios în lupta contra boalelor venerice. Dacă minciunile convenționale ale societății de astăzi n'ar fi otrăvit atâtea decenii spiritul de francheță sănătoasă, astăzi n'am asista la spectacolul trist, pe care ni-l oferă populația secătuită de mișerie și de boale.

Nu insist prea mult asupra importanței boalelor venerice pentru vitalitatea unui popor. Conștiința acestui pericol pare că pătrunde din ce în ce mai profund în conștiința maselor. Nu este însă de prisos dacă amintesc, că mortalitatea sifilicilor cu aparență de sănătate este îndoită decât a indivizilor cari cari nu prezintă această boală. A patra parte dintre surzi își datoresc infirmitatea sifilisului iar din doi orbi unul înregistrează în antecedentele sale sau ale părinților sifilisul sau blenoragia. Din 10 femei operate pentru afecțiuni ginecologice 3 au în sarcina lor complicațiuni grave datorite gonococului. În orașele mari 75% dintre adulții masculini au avut sau au blenoragie. Procentul acesta exprimă un minimum și un statistician francez afirmă, că până la vârsta de 30 de ani 95% din bărbați contractă blenoragia, care transmisă femeii determină complicațiuni organice serioase și duce la sterilitate.

Sunt de notorietate publică ravațiile pe cari le cauzează sifilisul, omorând fătul în cursul gestațiunii. Avorturile numeroase, repetate și nașturile premature sunt un indiciu de virulența acestei boale.

Pericolul venerian nu este apanajul exclusiv al țării noastre. Sifilisul și blenoragia nu cunoaște granițe naționale sau intercontinentale. Mijloacele moderne și rapide de comunicație nu deservesc numai propagarea roadelor civilizației ci promovează tot așa de fidel și difuziunea germenilor infecțioși. După război țările beligerante au simțit efectele dezastruoase ale relaxării morale, consecutive tuturor prefacerilor de ordin marțial. Reacțiunea se impunea

în mod foarte imperativ. În unele țări propaganda a luat un avânt formidabil. În America într'un singur an (1919) s'au distribuit peste 25 de milioane de broșuri la populația civilă și în armată. Numărul afișelor antiveneriene plasate în vagoanele căilor ferate a trecut de 100.000; în Anglia și peste ocean sunt sute de centre de tratament gratuit și societățile antiveneriene ca „Național Council for Combating Venereal Diseases” și Society for the Prevention of Venereal Diseases” desfășoară o activitate imensă.

În Belgia inițiativa particulară a pus bazele „Ligii naționale belgiene contra pericolului venerian” (Bruxelles, 80, rue de divourne). M. S. Regina belgilor a luat patronajul acestei ligi, cardinalul Mercier și alte personalități reprezentative au constituit comitetele de onoare și comitetele executive și cu o forță demnă de orice acțiune măreață au pornit lupta antiveneriană, secundând acțiunea guvernului sau primând oficialitatea de stat.

„Liga belgiană antiveneriană” și-a afirmat repede dreptul la existență. Congresul ținut la câteva luni după înființarea sa (Oct. 1922) a evidențiat rolul considerabil pe care îl joacă în asanarea țării. Elocința brutală a cifrelor, cari zugrăveau situația comparativă a euidemiei sifilitice anterioare și posteroare operii profilactice a justificat pe deplin măsurile de combatere luate de instituțiile de stat și de inițiativa particulară. În același timp președintele acestei ligi, profesorul A. Bayet dela facultatea de medicină din Bruxelles rupe tradiția ipocriziei sociale și a pudoarei felse, care domină în jurul boalelor venerice și în Februarie 1923 ține o conferință privitoare la lupta mondială contra pericolului venerian în saloanele aristocratice ale doamnei C. André din Paris, în prezența unui public foarte select și sub auspiciile dlui Louis Barthou. Erau de față ambasadorul Belgiei, monseniorul Mériot, reprezentantul cardinalului Dubois, Sir Claude Hill, directorul general al ligii societăților de „Cruce Roșie”, profesorii și doctorii Jeauselme, Léon Bernard, Hudelo, Levaditi, Clément Simon etc. Femei din înalta societate pariziană, bravând prejudeciile meschine ale contemporanității, au secondat pe acești bărbați reprezentativi ai științei franceze și bel-

giene discutând problema celui mai redutabil flagel social. Pilda merită să fie imitată, mai ales de noi cari suntem deprinși să copiem străinătatea și nu întotdeauna în laturile ei cele mai frumoase.

Propaganda antiveneriană din Belgia a dat roade excelente, căci iată ce spune profesorul Bayet într'o scrisoare din 8 Aprilie 1924: „... *Grație acțiunii puternice a guvernului nostru și în urma progandei făcute de Ligă, cazurile noi de sifilis diminuează cu o rapiditate care ne surprinde chiar pe noi și întrevădem un viitor apropiat, când boala aceasta va fi stârpiată în țara noastră.*”

Propaganda de care o vorba s'a făcut mai ales cu ajutorul piesei „Le mortel baiser” jucată de nenumărate ori în fața a sute de mii de spectatori.

Conferința antiveneriană a Crucii Roșii din țările nordice ale Europei (Danemarca, Anglia, Germania, Norvegia, Suedia, Olanda, Finlanda) ținută în Maiu 1921 la Copenhaga a consacrat însemnătatea dispensarului antisifilitic în lupta antiveneriană iar cu șase luni mai târziu (Decembre 1921) delegații țărilor mici din Europa centrală (Bulgaria, Grecia, Iugo-Slavia și Ceho-Slovacia) întruniți la Praga au discutat problema mării numărului de dispensarii, pentru că să poată avea acces la tratament gratuit un număr cât mai mare de bolnavi lipsiți de mijloace. În aceeași lună conferința dela Paris a Europei occidentale (Belgia, Elveția, Franța, Italia, Portugalia, Spania) preconizează aceeași necesitate imperioasă, făcând oarecari restricțiuni față de bolnavii cari se pot îngriji pe cheltuială proprie.

Profilaxia socială a sifilisului nu se face numai prin sterilizarea purtătorilor de germeni ci și printr'o profilaxie morală față de tentațiunile dăunătoare. Pentru acest scop nu sunt suficiente instituțiile de stat. Acțiunea administrativă a acestora e prea centralizată și nu poate atinge toate organismele sociale și colectivitățile de oameni, în sânul cărora se ivesc fără întrerupere bolnavii noi, cari trebuie depistați și îndrumați înspre centrele curative venerologice. Afară de aceasta mai e nevoie de crearea unui opinii publice, ceace se poate realiza tot numai cu ajutorul unor organizațiuni independente de puterea de stat. Acesta e rostul societăților antiveneriene, cari există în toate statele, exclusiv România. (va urma) Dr. Aurel Voina

NOTIȚE LA ISTORIA LITERARĂ

I.

T. Maiorescu și Galilei

Răsfoind însemnări vechi, găsesc, dela 1864, copiată din *Tribuna română* (Iași), nr-ul 196, din 4 Maiu, adresa rectorului universității din Iași către rectorul universității din Turin:

Domnule Rectore,

Universitatea de Iași, pentru a celebra un mare bărbat, și pentru a realiza și în mod exterior simțimintele de solidaritate colegiale ce le are pentru surorele ei din Italia, au instituit ieri o festivitate academică în memoria nașterii lui Galilei, pe care și Universitățile italiene o celebrează. Festivitatea a fost ilustrată prin prezența unui numeros public din elita inteligenței române și străine din Iași.

Sunt fericit, Domnule Rectore, a vă comunica această știință și a vă ruga să primiți exprimarea distinsei mele considerațiuni.

Rectorul, T. L. Maiorescu

Rectorul italian, profesor de istorie, Ricoti, a răspuns vorbind despre „unirea ce din norocire domnește... între națiunea română și italiană“.

Festivitatea dela Iași a fost descrisă în *Tribuna română* din acelaș an, nr-ul 173 (sau 172?).

II.

B. P. Hâșdău la a. 1861

Om sărac, silit să fie studenți în gazdă, precum reese din anunțul ce urmează:

Institutul privat de educație.

Subscrisul, vechiu profesore al Școlii Reale Centrale, avându un local în apropierea Academiei, se învoeste a se insercina cu întreținutul elevilor, ce i vor fi încredințați din partea părinților se u a rudelor, îndatorindu-se a li procura odaia, masa, spălatul, morala privegiiare și repețiunea prelegilor colegiale. Domiciliul: casele d-nei polcovniceșe Răulețu, la vale de la Academie, în drépta de la podețu.

B. P. Hâșdău

4 Maiu 1861. (N. 110)

Sărăcia nu-l împiedecă pe B. P. Hâșdău de-a lucra cu zor la istoria lui *Ivonia*, care începe să apară, în acelaș ziar, în nr-ul 108 (20 Aprilie 1861), fiind o scriere a cărei

tendință se lămurește și prin următorul articol, azi actual și prin ideile despre împroprietărirea țaranilor.

Trei chestiuni vitale preocupă acum toate clasele boeresti și neboeresti de 'ncoace și de 'ncolo de Milcov: desăvârșita unire, lărgirea leger electorale și împroprietărirea țaranilor.

Oricine nu se înșeală pre sine însuși seau nu vre să înșele pre alții, lesne se poate încredința că aceste trei chestiuni sunt nedeslipite și de nedeslipit.

Desăvârșita unire fără lărgirea leger electorale, ce este ea oare, de nu întărirea șubredului boerism, nimicirea și nemicia țerei, o batgiocură?

Lărgirea leger electorale fără împroprietărirea țaranilor, ce este ea oare de nu o proastă contrazicere: e larg, pre semne, unde maioritatea țerei lipsește!

Astfelu efectuarea acestor trei grandioase și adevărat naționale măsuri trebuiește, nu „doară“, nu una după alta, ci de o dată! Altmintre, „așteptați și veți vedeă“, cum zice Bondariul.

Dear cine anume să le efeptue și cum anume pute-se-vor ele efeptua spontemintre?

Cine? Rspunsul nostru nu poate fi ambiguu. Nu boerii! Ei nu vor s'o facă, nu pot s'o vrie, și prin

urmare nu pot nici-ca-cum. Remâne deci puterea esecutivă: Alesul naționalei.

Cum? Un singur mod este cu puțință: decretarea unirei și convocarea unei adunări pe bazele votului universale: o decretare și o convocare tot odată, în zi.

Se va întempană poate, că această propunere nu cnpinde în sine pre cea a treia măsură: împroprietărirea țaranilor. Eroare! Volul universale e acel ce tăinuște în intru-i fîntânde, gata a eși la lumină, toate fericirile putincioase ale unei naționale. Să nu lăsăm pe strigoi să-l mănânce! Se va mai zice, căci și la aceasta mă pot așteptă, că să mănăm treaba la rezoluțiunea străinilor? Cine țane cu străinii, remăie cu dâșii! Cuvintele mele se adresă numai către frații Români.

B. P. Hâșdău

Joi 1 Iunie 1861 (Nr. 117)

Ideile lui Hâșdău sunt o probă nouă pentru una din puținele idei exacte — înțeleg aici relative la istoria română — expuse de C. Gherea-Dobrogeanu, care a vorbit bine despre rolul proletarilor intelectuali. Felurii interesați politici, cari voesc a-i căută țărănismului și „poporanismului“ origini nouă, pentru a-l acuză de... rusizm, socialism, comunism, mefistofelism etc., îl vād acum și în votul universal al lui B. P. Hâșdău dela Iunie 1861, adecă exact de-acum 63 de ani??!

G. Bogdan-Duică

I. I. NISTOR — VASILE GRECU, CODRUL COSMINULUI.

BULETINUL „INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI LIMBĂ“ 2 HĂRȚI ȘI 9 PLANȘE, — ANUL I 1924. CERNĂUȚI, 1925. PREȚUL LEI 350

După cele 3 volume ale *Dacoromâniei*, după alte două ale *Anuarului Institutului de Istorie Națională* și un volum din „*Lucrările Institutului de Geografie*“ publicate de Universitatea din Cluj, deodată cu volunul al doilea al revistei „*Institutului de Filologie și Folklor*“ *Grati și suflet* și cu Buletinele 65-70 pe anul 1924-1925 ale „*Institutului de literatură*“ de pe lângă Universitatea din București, ca o dovadă de muncă rodnică ce se desfășoară la universitățile noastre a apărut acum, într'un frumos volum, *Codrul Cosminului*, Buletinul „*Institutului de Istorie și Limbă*“ de pe lângă universitatea din Cernăuți.

În *Prefață* (p. XIII—XVI) dl I. I. Nistor, președintele „*Institutului de Istorie și Limbă*“ ne dă lămuriri cu

privire la organizarea și funcționarea acestuia. În sedința dela 2 Ianuarie 1924 s'a hotărât ca buletinul institutului să se numească *Codrul Cosminului*. Credem că acest titlu, ori cât de suggestiv ar fi din punct de vedere istoric pentru localnici, nu este destul de potrivit pentru o publicație științifică universitară menită să treacă și în afară de hotarele țării. Streinii cu greu vor înțeleg ce vrea să semnifice *Codrul Cosminului*.

După *Prefață* urmează partea I din importanta disertație de doctorat a d-lui Leca Morariu, prezentată la Facultatea de Filosofie și Litere a universității din Cluj, *Morfologia verbului predicativ român* (considerațiuni generale, timpurile, Conjugările), care utilizează un material foarte bogat și dă numeroase explicații nouă

(pp. 1—96). Explicarea pe care am dat-o odinioară pentru *giurui* (cf. p. 87), n'o mai susțin. Cum voiu dovedi în *Dacoromania* IV, el este un derivat al ungurescului *gyürü* „inel“, explicabil și ca formă și ca sens (1^o. „a logodi“; 2^o. „a făgădui solemn, cu jurământ, punând inelul s. sigilul“; 3^o. „a face cerc, rotocol, vârtej, vârticuş, inel). Forma „păscuite“ (p. 92) în loc de *păscute* din Coresi, *Psalt.* 271, nu poate fi „o simplă grafie“ când mai cunoaștem din alte locuri forme asemănătoare scrise cu litere latine.

Note asupra încă unui „*Câmpulung*“ muntean: *Chioajdele* de dl N. Iorga (pp. 97—106 ne dau, împreună cu lămuririle istorice necesare, o seamă de documente care ne interesează și ca limbă. Cuvintele „dela dumniului cei ne-ai datū banii“ (p. 100) cred că trebuie cetite „dumniului ceine-au (= „cine-au“) datū „banii“, fiind vorba probabil de o greșală de tipar rămasă neîndreptată în *Errata*.

Studiind *Versiunile românești ale erminilor de pictură bizantină* (pp. 107—174) Dl Vasile Grecu arată că acestea, făcând abstracție de sinaxarele și erminiile tehnice cu totul independente, nu au un tip comun. Din comparația lor cu *Ἐρμινεὶα τῆς ζωγραφικῆς τέχνης* a lui Dionisie din Furna rezultă că ele „au un caracter vădit popular“. „Au circulat în nenumărate exemplare, fiecare copist schimbând, adăgând sau făcând omisiuni, lărgind sau strâmtând una și aceeași învățătură după socotința și trebuința sa. Astfel în cursul vremii s'au format felurite tipuri de erminii și în versiunile românești s'au și păstrat trei astfel de tipuri de erminii. Stabilit odată caracterul de carte populară a erminiilor de pictură, și judecata noastră asupra erminiei de pictură transmisă sub numele ieromonahului Dionisie din Furna de lângă Agrafe va trebui modificată. Nu se mai poate crede că e o operă de muncă anonimă, o operă anonimă. Cât de mare e partea de muncă și merit personal a ieromonahului Dionisie și a ucenicului său Chiril din Hios în alcătuirea erminiei lui Dionisie, în stadiul cercetărilor de azi nu se poate rosti încă ultimul cuvânt. După indicațiile versiunilor românești partea de muncă și merit personal pare să fie de tot redusă“ (p. 171). Lucrarea dlui Grecu e o valoroasă contribuție la cercetarea raportului dintre manuscrisele noastre vechi și textele bizantine.

Dl Gh. Nandriș dă o largă și bine

informată *Contribuție la morfologia verbului slav studiind Aspectele verbale în Evangheliarul slav dela Putna (sec. XIII—XIV)* în comparație cu locurile corespunzătoare din Assemanian și cu originalul grecesc (pp. 175—277). Observăm numai că terminologia nu este în tot locul unitară (pe p. 177 se vorbește d. p. de „acțiune momentană“, iar pe p. 183 de „acțiune punctuală“, termen care nu mi se pare potrivit). Nu se înțelege propoziția: „Evident că sistemul aspectelor verbale a suferit o continuă morfologie“, unde probabil că trebuie cetit „o continuă evoluție în morfologie“:

Subt îngrijirea d-lor Teofil Sauciu-Săveanu și Vasile Grecu se publică mai multe capitole din lucrarea *Legenda Sf. Ioan cel nou dela Suceava în frescurile din Voroneț* a regretatului Oreste Luția (pp. 281—354). Oreste Luția se vede că era un cercetător temeinic și bine pregătit și avea intenția să pregătească o monografie completă asupra picturilor dela Voroneț. Dar moartea l-a ajuns înainte de a o putea termina. Ne-a dat numai: *Partea introductivă și istorică-generală, Mitropolitul Grigore, Persoana zugravului, Descrierea scenelor cari înfățișează Legenda Sf. Ioan cel nou, Sicriul sfântului Ioan cel nou și sculpturile de argint de pe acest sicriu* și atât este de ajuns pentru ca să înțelegem ce ar fi putut da Luția în direcția în care începuse să lucreze și să-i regretăm moartea prea timpurie.

Dnii E. Herzog și V. Gherasim încep să publice *Glosarul dialectului murginean* (pp. 355—400), el însuși o parte a unei lucrări mai întinse care va fixa întreagă starea limbii țăranilor din Marginea, deci și fonetica, morfologia și sintaxa, va da apoi istoria dialectului și material folkloristic. Lucrarea e făcută cu multă grijă, servind ca model pentru astfel de cercetări detaliate, de care, cum bine observă autorii, tocmai acum ar fi de dorit să se facă cât mai multe: „Regiunile acestea se găesc la hotarul a două epoci istorice. Unificarea administrației și a învățământului, înlăturarea piedicilor care existau până acuma pentru comunicarea cu patria-mamă vor avea efectul de-a șterge în cursul de una sau două generațiuni multe particularități care dădeau o notă specială limbii acestor provincii“ (p. 357). Ar trebui deci cercetate înainte de a-și pierde caracterul particular.

Intemeindu-se pe o bogată informație, dl Al. Bocănețu ne dă preți-

oase *Contribuții epigrafice relative la chestiunea financiară din Illyricum* (pp. 401—434), căutând să lămurească mai ales acele părți ale chestiunii, care în operele publicate anterior sânt atinse prea puțin, ori nu sânt tratate de loc.

Intregind studiul d-lui G. I. Brătianu asupra enigmaticului oraș „Vicina“ (publicat în *Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine*, t. X., 1923, pp. 113—189) care se întemeiază pe „isvoarele literare“, dl N. Grămadă, în studiul său *Vicina (Isvoare cartografice. Originea numelui. Identificarea orașului)* (pp. 435—459), pleacă dela „isvoarele cartografice“, care „ne dau, în mare parte, relații asupra unor stări istorice anterioare timpului compunerii cartelor nautice, deși acestea au pretenția de a înfățișa stări contemporane“ (p. 437). Cele mai bune din cartele nautice așează orașul Vicina „lângă Dunăre, mai sus de desfacerea brațelor, în dreptul unei insule numite uneori *Isola Veçinae*“ (p. 457). „Natura terenului ne ajută să fixăm așezarea Vicinei: ea nu poate fi situată nici la Nicolitel nici într'un punct oarecare între Isaccea și Tulcea, ci numai pe locul orașului Isaccea de astăzi, unde stătuse vechiul *Noviodunum*...“

„Acea *Isola Veçinae* din unii cartografi italieni, în dreptul căreia e însemnată Vicina, există de fapt în dreptul orașului Isaccea, însemnată și în hărtele navigatorii din zilele noastre“ (p. 458).

De actualitate și deosebit interes este studiul documentat al d-lui Ioan I. Nistor despre *Românii Transnistrieni* (pp. 461—565). „Din faptul că găsim pe Români așezați în regiunile cele mai productive și mai proprie pentru cultură, pare să rezulte că ei trebuie să se fi așezat înaintea tuturor celorlalte neamuri, cari, descăli-când mai târziu în părțile acelea, trebuiră să se mulțimească cu locuri mai rele și mai puțin mănoase“ (p. 465). Numărul lor trece de 400.000 suflete Dl Nistor arată amănunțit pricinile pentru care și cum s'a făcut răspândirea Românilor dincolo de Nistru și până unde se întind ei: Ea a început încă din secolul XV când începură să treacă Nistru ca negustori, prizonieri de război, pribegi politici și emigranți. Emigrările se întetiră în secolul XVI și XVII, când numeroase elemente românești se găsiu în armatele polone și rusești. Uniunea personală a Moldovei cu Ucraina pe timpul lui Duca-Vodă

întări și mai mult legăturile și comunicația dintre Români de dincoace și de dincolo de Nistru. Mai târziu Rușii au ademenit pe Români prin fel de fel de făgădueli ca să treacă în Rusia-Nouă ca s'o colonizeze. S'au gândit într'o vreme chiar să mute întreagă populația Moldovei dincolo de Nistru ca să creeze acolo o „Moldovă Nouă”, dar fără rezultat. „Răpirea Basarabiei românești și alipirea ei la Imperiul Rusesc contribuie într'o măsură foarte largă la păstrarea naționalității Românilor Transnistrieni” (p. 523). Dl Nistor se ocupă apoi de organizația bisericească, de viața economică și culturală, de deșteptarea Românilor Transnistrieni în cursul revoluției și în sfârșit de „Republica Moldovenească” și țelurile urmărite prin întemeierea ei și încheie:

„Din punctul de vedere național, înființarea Republicii Moldovenești dincolo de Nistru își are însemnătatea și semnificația ei. Recunoașterea oficială că dincolo de Nistru trăiesc 400.000 de Români, nu mai îngăduie nici o discuție asupra romanității Basarabiei și arată cum-pătarea politice românești care, de dragul păcii și bunei megieșii cu poporul rus, n'a ridicat revendicări teritoriale dincolo de Nistru, cu toate că principiul național ar fi îndreptățit-o la aceasta. Dar dacă și din punctul de vedere politic, proclamarea Republicii Moldovenești înseamnă o evidentă provocare a României. — din punctul de privire cultural, autonomia națională, îngăduită fraților noștri transnistrieni, înseamnă un puternic pas înainte spre deșteptarea lor, care nu va întârzia să aducă roadele sale naționale și culturale” (p. 535). Urmează o serie de „Articole mărunte” (pp. 566—579): Lat. *morem* și *aestimatum*, *Erolocritul lui Cornaro*, *Manuscise inedite privitoare la istoria românească* de V. Grecu, *Două note privitoare la drama romantică germană* de E. Herzog și *Un triod necunoscut* de pl. Pașchivski. Cât privește pe lat. *morem* > rom. *moare* cu sensul de „nărav” din locuțiuni ca „Las', că-i cunose eu *moarea* lui!” etc., el ar fi posibil ca formă, eu toate că trebuie să presupunem un schimb de gen (cf. *floare*, *moarte* alături de *soare*), dar nu trebuie să uităm nici de exemple ca: *Tu n'ai mâncat moarea mea* sau *Poftească [la judecată], dacă vrea să guste moarea lui Harță Răzeșul* (Alecsandri, *Conv. Lit.* V. 139), ap. Tikim, 1001. La radicalul *aestimatum* pentru *nestimat* s'a gândit mai de mult și dl

G. Pascu și chiar și Tikim, p. 1053.

Buletinul, care face cinste Universității din Cernăuți, se încheie cu o serie de recenzii cam inegale ca înțindere și mod de apreciere. Mai ales aici constatăm cu părere de rău lipsa filologiei, cu toate că buletinul este al Institutului de istorie și limbă, și ne miră că *Dacoromania* II e trecută

numai la *Bibliografie*, dându-și-se o simplă înșirare de titluri ale lucrărilor cuprinse în ea. Dacă e de înțeles apoi că s'a uitat *Arhiva* din Iași, se înțelege mai puțin de ce nu se spune nici un cuvânt despre *Grai și suflet*, revista d-lui O. Densușianu.

N. Drăganu

C. H. DROUHET:

VASILE ALECSANDRI ȘI SCRITORII FRANCEZI, „CULTURA NAȚIONALĂ” LEI 100

III.*)

Precum va fi reeșit din notițele mele anterioare, de-acum vreo zece ani, eu puneam teineu pe tendința de a afla asemănările psihice dintre poetul român și scriitorii străini, pentru ca să pot deosebi între ce s'ar fi putut, ori s'a putut, să iasă din firea *aceluia*, și — deși asemănător — independent de influența scrisului *acestora*.

Steluța, de pildă, una din poeziile cele mai simțite ale lui Alexandri și dintre cele mai dragi poporului român, căruia-i cântă *adânc* în inimă, eu o lămuram ca produs al unei sensibilități asemănătoare la poetul român și la Rousseau. D-l Ch. Drouhet însă, n'o derivă dintr'o clară constelație biologică-psihică de sentimente; ci — deși ea a fost scrisă după recitirea tuturor *Lăcrămișoarelor*, înainte de-a le încheia pentru tipar, la Paris, așadar într'un moment de completă revenire la toate bucuriile mari și la durerile mai mari ale amorului său — d-sa o derivă dintr'o... amintire din Lamartine: „In *Steluța* poetul, pentru a ne face să pricepem nemărginirea și adâncimea tristeții sale, alege termenul din lumea morală la care recursese Lamartine, pentru a ne înfățișa imensitatea oceanului: *Și doru-mi nu s'alină și jalea mea adâncă — Ca trista veșnicie, e fără de trecut*”. (Pagina 28). „Idea primordială din *Steluța* o găsim în *Souvenir*; ba și în *Les Etoiles*. Așa crezuse și d. O. Densușianu, în cursul său, din care d. Drouhet își însuși apropierea citată. Se crede chiar că „unele versuri ale lui Alexandri nu capătă înțeles decât dacă le interpretăm la lumina metafizicii sentimentele *petrarco-lamartiniene*: *In dragoste cerească visând cerescul bine — La tine al meu suflet înaltă sborul său*” (Pag. 14-16).

Întâiu o observare de critic ne-

milos: Elena Negri a murit în Constantinopol, în anul 1847 (4 Maiu); în acelaș an 1847 Alexandri se află în Banat, la Mehadia. Acolo e cântă un cântec nou, despre care eu știu că i l-a inspirat o ștregară Bucureșteancă picantă, despre care, lui Ion Ghica i-a și scris într'un fel, care-i dovadă că 'n Mehadia nu adia nici Petrarca, nici Lamartine și că nervoșul poet iubiă pământeste, nu mistic. Se 'nterupsese așa iute „vechia” adorație? Fără îndoiială aceasta *incepă* a face loc noilor impresii, cu care viața ne face grația de-a ne mântui de amara tristețe. Schimbul acesta de simțire nu este nicio surprindere; este chiar foarte explicabil la impresionabili ca Alexandri.¹⁾ Și Rousseau, care-i semăna, plânse scuturat lângă M-me de Warrens; dar, trecând printr'o pădure, s'a dat jos din diligență; după el, din aceiași diligență, s'a dat jos și o nobilă călătoare, ce numa 'n diligență-l întâlnise; într'o pajiște intimă perechia petrecu bine; și la despărțire ea-l rugă să mai treacă și pe la castelul său —, pe la Mehadia sa, cum s'ar zice păstrând comparația. Observarea și amintirea mea vreau să spună că sentimentul din *Steluța* nu eră o „metafizică” statornică, de mult împrumutată, prin Lamartine dela Petrarca, ci eră o reînviere din departe a unor simțiri *nealterate* și *nesprijinite* de nicio formulă străină, revărsate spontan în vers, eu îmi închipuesc: revărsate într'o noapte de isolare în camera-i goală 'n care potrivise pentru tiparul ediției întâiu manuscrisul, udat *poate* de lacrimi reale, ale

¹⁾ În manuscrisul academic 804 (p. 176, verso) Alexandri vorbiă lui Ghica despre acea *époque d'aventures érotiques avec une dame charmante de Bucarest*. În m. 823, p. 26 v. data a fost ștearsă energic, ca să nu se mai recunoască. Inițialele d-nei erau C. E.; reies din m. 1497, p. 29, unde data 1844 este o eroare. Data exactă este 1847.

* Vezi S. de M., nrii 23-24 și 25 a. c.

Lăcrămioarelor, ale revenirii la trecut.

Cu exemplul acesta voesc să zic că între mine — căutător *in rândul întâiu* de *atmosferisări* sufletești, efective din sine, emancipate, dispensându-se de cetiri și de... rece-tiri — și d. Drouhet — căutător prea pescar de amănunte — este o deosebite de concepție relativă la ro-s-tul literaturii comparate.

Cu metodel lui (și, poate, și al meu, în lucrări anterioare) stăm în apropiere de istoria literară, al că-rei scop este, să arate toate împre-jurările din care au răsărit operele, deci și toate împrumuturile sau — pretinsele împrumuturi, ce aș dori eu (acum), ca literatul comparativ să ne dea, este comparația opere-lor pentru a evidenția: *ce suflute* apărură în ele, *intru cât se asemă-nau*, dar și — *intru cât se deosebiau*.

Pentru a pătrunde, pe calea aceasta, la cunoașterea personalităților și a ne înălța dela particularul lor, even-tual semn caracteristic al rasei, la comunul rasei, la glasul rasei, în momentul x al evoluției căutarea deosebirilor este o lucrare mai în-semnată; mai necesară decât a ase-mănărilor. Asemănările d. Drouhet le-a urmărit și în gaură de șarpe; deosebirile ni le va da în altă edi-ție, nu de-alta, ci numai pentru că importanta d-sale lucrare să nu se completeze, cum ceruiu numai cu Rousseau, B.-St.-Pierre, Chateau-briand, ci și cu acea parte din psi-hologia lui Ale andri, cu acel psi-hologic sîmbure propriu, care a fă-cut cu puțință apropierea de anume scriitori, de anume motive, de a-nume forme.

(Va urma)

G. Bogdan-Duică

REVENDICĂRILE NOASTRE ARTISTICE

CHESTIUNEA COLECȚIEI DE ARTĂ IPOLYI

Ziarele din Budapesta și cele un-gurești din Ardeal au adus înainte cu trei luni știrea tristă pentru noi, că România în urma hotărării Comisiei de Reparațiuni din Paris a pierdut colecția Ipolyi din Oradea-Marea. Știrea aceasta reprodusă de unele ziare din București a fost desmințită prin scrisoarea delega-tului român publicată¹⁾ în „Argus” la 5 Apr. a. c. Din sursă compe-tentă mi-se afirmă, că știrea a fost tendențios plasată de către Ungaria cu scopul de a-și creia atmosferă favorabilă. Ceiace însă ne poate pe noi neliniști, este faptu', că în a-ceastă chestiune, care se trăgănează de doi ani și ceva la Comisia de Reparațiuni, s'a înaintat nu de mult din partea ungară un raport juridic pentru noi nefavorabil. — Valoroasa colecție Ipolyi de vreo 2000 obiecte a fost revendicată de statul român prin Comisia de Reparațiuni din Budapesta la inițiativa subsemna-tului în Ianuarie 1923. Din partea noastră chestiunea a fost reprezen-tată în fața Comisiei prin d. N. So-lomon ca jurisconsult și subsem-natul ca expert, din partea ungară prin d. Tibor Gerevich, docent uni-versitar și custode directorial. Deși chestiunea s'a prezentat atât de clar, deși toate argumentele juridice au vorbit și vorbesc în favoarea noastră, ea nu a putut fi rezolvită de Comisiunea de Reparațiuni din Budapesta, ea a fost transmisă Co-

misiei centrale de Reparațiuni din Paris pentru a decide. Până acum Comisia încă nu a hotărât, sperăm însă, că dreptatea va învinge, mai ales dacă se va insista din partea noastră și dacă uneltirile maghiare vor fi contrabalansate de reprezen-tanții noștri.

În cele ce urmează voi schița istoricul și conținutul acestei valo-roase colecțiuni, care la noi nu este cunoscută nici chiar de specialiști. O fac aceasta în interesul public cu scopul de a lămuri pe cei com-petenți, cari încă nu au văzut colec-ția, și pentru a informa opinia publică.

Episcopul rom. cat. de Oradea-Mare Ipolyi Stummer Arnold († 1886) scrie astfel în testamentul său din 22. Sep. 1885: „Colecția mea doresc să formeze baza unui mu-zeu în sediul meu episcopal și așa să devină un factor al artei biseri-cești și al culturii naționale”. Numai în caz dacă acest scop nu ar fi realizabil autorizează pe execu-torul testamentului ca să dispună alt-fel: depunând colecția la Budapesta ori Esztergom. „Dar intenția iată s'a realizat! Colecția lui formează baza muzeului înființat în sediul său episcopal” — scrie executorul testamentului, episcopul Fraknoi în 1896 cu ocazia inaugurării Muzeu-lui din Oradea-Mare, în care die-ceza rom. cat. a așezat colecția Ipolyi.¹⁾ Cum anume? În Oradea a

existat o Societate istorică și arheo-logică aprobată de guvern fondată încă din 1851 și care din 1888 (la doi ani după moartea lui Ipolyi) a făcut în repetite rânduri încercări pentru a clădi un muzeu. Astfel s'a adresat în 1889 episcopiei rom. cat. din Oradea-Mare cu propunerea, că în caz dacă dieceza ar fi dispusă să plaseze colecția Ipolyi în muzeul societății, ea va zidi un edificiu în care se va îngriji și de colecția Ipolyi. Episcopul cardinal din Oradea L. Schlauch nu numai că și-a dat învoirea că această colecție să fie așezată în muzeul societății, dar a promis și teren pentru viitorul edi-ficiu de muzeu.²⁾ Aceasta s'a putut face numai după ce executorul testa-mentului la 30 Dec. 1890 a primit decisiul judecătoriei de ocol prin care i-se predă colecția cu scopul de a forma muzeu în sensul de mai sus. S'a legat un contract între societatea arheologică-istorică și între dieceză; contractul a fost aprobat în 1893 de Ministrul Cul-telor. În 1896 edificiul muzeului fu terminat prin concursul larg al autorităților. Regele Ungariei de ex. a renunțat la $\frac{1}{3}$ din valoarea colec-ției = 5347 floreni (ce a incasat erariul cu ocazia moștenirii, în fa-vorul edificării muzeului. Colecția Ipolyi a fost deci expusă definitiv în sensul contractului în noul edi-ficiu și inaugurată prin serbări mă-rețe. Colecția Ipolyi, care din 1890 a devenit proprietatea diecezelor rom. cat. din Oradea, după ce din 1886 se găsea în Oradea și din 1896 în muzeul din Oradea-Mare, a rămas expusă în muzeu până la finea anului 1918. În răstimpul acesta colecția a avut să sufere o pierdere ireparabilă: la 22 Apr. 1904 necu-noscuți au pătruns noaptea în sala mare a muzeului și au despoiat vitrina de comori, s'au furat vreo 40 obiecte de orfevrărie în majori-

biharvármegyei és nagyváradi régészeti és történelmi egyesület múzeum épületének s a benne levő kettős gyűjteménynek megnyitó ünnepéről. Nagyvárad, 1896, p. 20.

Observare la ¹⁾ Nu este fără interes a aminti pseudoargumentul unor unguri cari vreau să complice chestiunea: «Ipolyi a făcut testamentul atunci când avea sediul la Besztercebánya, deci în baza testamentului acestui sediu iar re-veni colecția, iar nu Orășii.» În realitate în baza «Convenției Kollonits» care sta-bilește normele moștenirii averilor par-ticulare a episcopilor catolici, «locus decessus» adică locul unde a decedat episcopul este hotărâtor.

²⁾ *Idem*: Jelentés az 1888—92 évekről. 1893. p. 18—19.

¹⁾ V. Ziarul „Argus” XVI. no. 3569 din 15 Martie 1925 și 3586 din 5 Apr. a. c.

¹⁾ Karácsonyi János: Emlékkönyv a

tate din sec. XIX: cruci, lanțuri episcopoești, inele, salbe etc. după aprecierea de atunci în valoare de mai multe mii de coroane.¹⁾ Toate obiectele au fost de mare valoare ca material și execuție (aur, argint cu pietre scumpe), câteva însă au fost și de valoare istorico-artistică și anume: un inel din sec. XIV., altul din sec. XVI-lea, un medalion de argint florentin din 1400 decorat cu nașterea Domnului, o salbă de aur cu smaragde rubine și smaltș sec. XVII. purtând icoana calvarului. Înainte de război au fost restaurate câteva gobelinuri și tablouri prin Inspectoratul muzeelor ungare. Colecția Ipolyi a avut un custode special în persoana canonicului Dr. Iuliu Némethy.²⁾ După intrarea în război a României Inspectoratul muzeelor a ordonat salvarea colecției.³⁾ „În 6 Septembrie 1916 directorul de secție dela Muzeul Național Ungar E. Varju a împachetat timp de 12 zile colecție Ipolyi și depozitele de stat; aceste din urma le-a transportat la Budapesta, iar celelalte au rămas împachetate la Oradea, ca în caz de pericol să poată fi imediat transportate. Acest caz a urmat în anul 1918 cu ocazia revoluției și a zilelor cari au urmat, lăzile au fost transportate la Muzeul Național din Budapesta.⁴⁾” Transportarea s’a făcut la invitarea guvernului ungar prin intervenția specialiștilor trimiși, deoarece se credea că la Oradea colecția nu e în siguranță. În Septembrie 1919 când trupele noastre erau la Budapesta, delegația română a Ministerului Cultelor — din care făceam și eu parte — și delegatul Marelui Cartier General d. Lascu, a revendicat colecția Ipolyi precum și celelalte dela guvernul ungar în prezența delegatului Misiunii militare interaliat, d. căpitan Shaffroth. După retragerea trupelor noastre guvernul ungar a transportat colecția la Esztergom, unde se găsește și azi. Nu încapă nici o îndoială că colecția Ipolyi cade în prevederile art.

176 al Tratatului de Trianon. Nu va fi poate fără interes a aminti, că punctul de vedere unguresc era în 1919 pur juridic și se baza pe argumente nereale. După ce din inițiativă proprie am studiat chestiunea adunând un dosar de 138 pag. acte și documente, iar jurisconsultul nostru a examinat și expus situația juridică în baza acestui dosar înaintea Comisiei de Reparațiuni: punctul de vedere maghiar în Ian. 1923 a devenit mai mult național-cultural: „Ipolyi a fost tatăl istoriei artelor din Ungaria, colecția lui deci revine Ungariei.”

Colecția Ipolyi cuprinde 2000 de obiecte și are următoarele grupuri: I. tablouri, în majoritate în ulei 521, II. orfevrărie 219, III. majolica, porțelan etc. 510, IV. broderie 270, V. covoare orientale 83, gobelinuri 26, VI. mobile 77 buc. Restul conține: arme, opere istorice ilustrate, diplome, manuscrise și corespondența științifică a decedatului.¹⁾ Ar urma acum să descriu obiectele principale, neavând însă colecția înaintea mea mă mărginesc la înșirarea obiectelor mai de seamă pe baza publicațiilor existente. Raportul tablourilor expuse înainte de 1918 în muzeu a fost acesta: 122 germane din sec. XV-XVI-lea (majoritatea din sec. XV) 70 italiene din sec. XIV, XV, XVI; secolul XVII-lea a fost reprezentat prin 35 tablouri mai ales germane și ungare, în mare parte anonime, secolul al XIX-lea prin 40 portrete istorice ungare și scene din istoria Ungariei și din bibliie. Arta bizantină este înfățișată prin 12 icoane pe lemn. Intre tablourile italiene figurează Sassetto, Gio. di Paolo, Solario, Luini, Passarotti, Palma Vecchio (?), Iacopo da Ponte Bassano, Sodoma, Beccafumi, Fontana, între cele germane: Cranach, Schaffner, între olandezi Lukas van Leyden; între cele ungare: Lotz, Iakobey, Feszty, Ligeti, Aggházy. În colecția de orfevrărie după Némethy 23 obiecte sunt din sec. XII-XIII., 25 din s. XIV-XV. cea mai mare parte din sec. XVII-XVIII, apoi din sec. XIX. Szendrei²⁾ remarca următoarele din acest grup: un crucifix de bronz din sec. XI. și altul de aramă din sec. XII.; un relicviar de bronz din sec. XIII. re-

prezentând o căsuță; o cârjă episcopală cu smalt din sec. XIII; un relicviar de bronz aurit din sec. XIV-lea cu inscripția Giovanni Emanito Paladini; un țiitor de ostie din sec. XV; o monștrantă în formă de turn, s. XIII.; un crucifix italian din s. XV; o cupă de argint aurit cu nimfă și tritoni sec. XVII.; un pahar cu talpă s. XVIII. decorat cu capuri de îngeri și animale; paharul de argint aurit a lui Ștefan Bocskai din 1605 și paharul lui Gavrilă Bethlen din argint aurit, sec. XVII-lea. În colecția ceramică se găsesc farfurii, blide, cane etc. în majoritate din sec. XVII-XVIII-lea, câteva preistorice, grecești, romane și din catacombele creștine. Se disting: o plăcă de sobă din s. XVI.; o cană din 1663, un țiitor de apă din sec. XVII cu inscripția: Vivat Carolus Rex Hungariae. Intre obiectele de sticlă este de relevat un flacon smălțuit cu inscripția Vivat mein Hertz din sec. XVIII-lea. Colecția de broderie¹⁾ cuprinde lucrări vechi și noi executate după modele vechii: ciarcafuri, fețe de masă, fețe de perini, mărâmi, prosoape, șerveturi, vestimente bisericesti, palla. Cele mai vechi piese sunt: o casula din sec. XV-lea, o cruce brodată de pe o casula din sec. XV., un număr de broderii sunt din sec. XVI-lea, unele reproduc chiar modele mai vechi. Majoritatea covoarelor orientale descrise de Radics²⁾ o formează covoarele de rugăciune din Ardeal, sec. XVII—XVIII-lea, trei bucăți sunt atribuite chiar sec. XVI-lea. În colecția de gobelinuri piesele mai valoroase sunt următoarele: Răstignirea, operă dela începutul sec. XVI. probabil din Arras; Sf. Treime prob. din Flandria, sec. XVI.; Cristos și femeia samariteană, o operă a renașterii italiene, ori influențată de aceasta, sec. XVI; Triumf, finea sec. XVI, Flandria; Antoniu și Cleopatra, Flandria s. XVI; Apostolul Paul pe insula Malta, XVII. sec. Armele sunt în mare parte din sec. XVII-lea, mobilele din sec. XVII—XIX-lea.

Colecția încă nu a fost din punct de vedere științific suficient studiată. Examinarea critică ce va trebui să-se facă, ne rezervă unele surprize. În-

1) Kiss Kolos Jenő: A biharvármegyei és nagyváradai régészeti és történelmi egyesület 1903—9 évkönyve. Nagyvárad 1909, p. 70.

2) Ibidem p. 82

3) „Muzeumi és Könyvtári Értesítő” X, 4. p. 185.

4) Citat verbal din cartea mea „Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. București, 1922” pentru a documenta încă o dată îndrăzneala recenșurii Tzigara-Samurcaș de a denatura afirmațiile mele. V. și „Răspunsul meu d-lui Tzigara-Samurcaș” în revista „Viața Nouă” din Aprilie 1924.

1) V. Karácsonyi: Jelentés etc. 1893, p. 23 și Kalauz a biharvármegyei és nagyváradai régészeti és történelmi egyesület múzeumához. 1896 în cele ce urmează.

2) Szendrei I. Néhai Ipolyi Arnold gyűjteménye. «Archeológiai Értesítő» 1887, p. 342-6.

1) Czobor Béla: Kalauz Ipolyi Arnold régi és újabb műhímezés gyűjteményének kiállításához. 2. kiadás. Nagyvárad 1886.

2) Radics Jenő: Az Ipolyi gyűjtemény falkárpitjai és keleti szőnyegei. „Művészi Ipar” 1887, p. 165 — Idem: Képes Kalauz néh. Ipolyi Arnold nagyváradai püspök gyűjteményéhez. Budapest (1887).

ventarul judecătorei și tot așa și inventarul din 1871 al tablourilor¹⁾ nu corespunde de loc cerințelor de azi ale inventarierii: ele conțin propriu zis liste, iar nu descrieri, definițiile sunt fără critică suficientă. Călăuza lui Radisics (din 1887) și descrierea într'un articol a câtorva gobelinuri și covoare este la nivelul cunoștințelor din vremea aceea, ele cuprind însă numai o mică parte a colecției și nu mai sunt azi întru toate corespunzătoare. Călăuza făcută în pripă cu ocazia inaugurării noului muzeu de Iuliu Némethy, precum recunoaște autorul, nu are pretenția de a fi un catalog științific, ci numai o listă a obiectelor ce se bazează pe lucrurile anterioare. Multe obiecte ale colecției Ipolyi nu figurează în această călăuză. Mai mare atenție merită din punct de vedere al inventării călăuza descriptivă a broderiilor de B. Czobor, deși lipsesc măsurările și datările neîndoelnice. Câteva piese mai importante ale colecției de orfevrărie au fost descrise conștiincios de B. Czobor²⁾ 166 piese în catalogul expoziției de orfevrărie istorică ungară³⁾ din 1884, care pân acum este cel mai corespunzător inventar. O parte a inventarierii s'a făcut cu ocazia expunerii colecției Ipolyi: Astfel la 1884, când Ipolyi președintele expoziției amintite și-a expus 166 piese de orfevrărie, la 23 Oct. 1886 când s'au expus broderiile în sala festivă a Ursulinelor din Oradea-Mare; la 15 Mai — 30 Iunie 1887. Radisics și Czobor aranjează cu sprijinul Ministerului o expoziție în „Mücsarnok“ din Budapesta, prezentând publicului 201 piese ale colecției Ipolyi „înainte de a fi așezată definitiv la locul de destinație, la Oradea-Mare⁴⁾ Prima expoziție a colecției Ipolyi a avut loc la Budapesta încă în anul 1876 în favorul celor dăunați prin inundație.⁵⁾

Colecția Ipolyi reprezintă una din cele mai mari colecții de artă adunate sistematic de un colecționar. Ea nu cuprinde azi tot ce a colecționat decedatul episcop, deoarece patriotismul său a mers așa departe încât adeseori s'a lipsit de cele mai valoroase obiecte ale sale pentru a

complecta colecțiunile statului ungar: aceasta o dovedesc antichitățile preistorice donate Muzeului Național Ungar și seriile de picturi medievale donate Pinacotecei ungară;¹⁾ Peste 70 de tablouri a donat numitei pinacotece.²⁾ Artele plastice și cele industriale sunt reprezentate în colecția Ipolyi, prin obiecte vechi și noi, străine și indigene, prin originale și reproduceri. Scopul colecției reiese din testament: „ca să promoveze studiul istoriei artelor, simțul istoric și dezvoltarea gustului în țară. Multe obiecte au fost adunate de Ipolyi numai cu scop educativ pentru a demonstra caracteristicele stilurilor vechi.³⁾ De fapt, colecția este educativă și instructivă ea este în stare a lărgi orizontul și a nobilita gustul publicului, a-i servi cu modele pentru scopuri artistice religioase și profane⁴⁾.

Colecția a fost prețuită în anul 1891 ca valoare materială (nu artistică ori istorică) la 16,000 floreni (32,000 coroane). Pentru a ne forma o părere despre valoarea materială de azi cred că nu este exagerat a

¹⁾ *Fraknoi V.* în „Emlékkönyv“ etc. p. 29 vezi și biografia lui Ipolyi de canonicul *Póor Antal*.

²⁾ «Vasárnapi Ujág» 1886 no. 28.

³⁾ «Művészeti Ipar» 1887, p. 180.

⁴⁾ *Fraknoi* op. cit.

înmulți această sumă din 1891 cu 100, ceiace înseamnă peste trei milioane. Unde mai este valoarea istorică-artistică, care la o parte a obiectelor înmulțește cu zece valoarea materială. Dacă numai a opta parte o socotim între acele de mare valoare istorico-artistică, iar restul numai ca valoare pur materială, valoarea colecției se apropie de șapte milioane. Dar nu aceste cifre, în totdeauna numai aproximative și relative, ne obligă a revendica colecția Ipolyi, ci în primul rând împrejurările și necesitățile culturale ale țării noastre. Având în vedere sărăcia noastră în asemenea colecții de artă internațională, colecția Ipolyi va avea să umple la noi o lacună artistică și culturală de mulți simțită. Prin această colecție Muzeul din Oradea-Mare va deveni cel mai bogat muzeu de istoria artelor din România după Muzeul Brukenthal și cel mai multilateral muzeu de istoria artelor din țară. Ea va completa bine școalele și genurile artistice cari lipsesc în muzeele noastre. Rolul ei pentru știință pentru învățământul istoriei artelor și pentru educarea masselor este de-o însemnătate incalculabilă.

Dr. Coriolan Petran

profesor universitar, fost delegat de specialitate al guvernului român în Comisia de Reparațiuni din Budapesta

UNIVERSITATEA POPULARĂ DELA VĂLENI DE MUNTE

Continuând tradiția, cursurile dela Vălenii de munte vor începe și anul acesta la 15 Iulie, urmând până la 15 August. Până acum s'au anunțat următoarele cursuri:

1. N. Iorga, profesor universitar. a) „Psihologia claselor intelectuale orășenești din România după scriitori boerești;“ b) „Evoluția Conceptului de Civilizație.“ 2. D. Dimitrie Gusti, profesor universitar: „Obiceiurile și Opinia publică.“ 3. D. Pompeiu profesor universitar. „Matematica și viața practică.“ 4. I. Simionescu, profesor universitar: „Țara noastră.“ 5. Sextil Pușcariu, profesor universitar: „Limba română și graiul din Ardeal.“ 6. Gh. Tașcă, profesor universitar: „Chestiuni economice.“ 7. Traian Brăileanu, profesor universitar: „Corupția. — Un capitol din psihologia socială.“ 8. Dragoș Protopopescu, profesor universitar: „Mișcarea engleză prerafaelită.“ 9. Ion Sân-Giorgiu, profesor universitar: „Romantismul.“ 10. D. R. Ioanițescu, prof. Academia Comercială. „Noile orientări economice

și sociale României Mari“ 11. Nae Ionescu, conf. univ. „Elemente latine în filosofia europeană.“ 12. Aristide Basilescu, conf. univ. „Moneta.“ 13. D. Caracostea, conf. univ. „Mihail Eminescu.“ 14. Const. Moisil, Dir. Arhivelor București: „Comorile Arhivelor noastre.“ 15. Ștefan Meteș, Dir. Arhivelor. Cluj: „Viața economică a Ardealului în trecut.“ 16. N. Bazarlia „Din viața macedoneană.“ 17. Em. Ciomac: „Wagner, Beethoven, Musica Românească, Musica Romantică.“ 18. N. N. Lenguceanu: „Clasicismul Francez.“ 19. Barbu Solacolu: „Marxismul.“ 20. Petru Suciu: „Din trecutul țărânilor române în Ardeal.“

CICLUL MINORITAR

1. Dr. Arpad Bitay: „Literatura Maghiară.“ 2. Dr. Victor Roth: „Arta medievală a Transilvaniei.“ 3. Dr. Fr. Müller: „Insemnătatea educației morale.“ 4. Dr. Ricard Csaki: „Organizarea culturii populare.“

Vor mai conferența cu subiecte încă rezervate d-nii Hans Otto Roth, prof. Gustav Rösler și dr. Molitoris.

¹⁾ Ipolyi Arnold képgyűjteménye. Esztergom, 1871.

²⁾ «Egyházművészeti lap» VI.

³⁾ A magyar történeti ötvösműkiállítás lajstroma. Budapest.

⁴⁾ «Művészeti Ipar» 1887, p. 181.

⁵⁾ «Vasárnapi Ujság» 1886, no. 28.

DIN VIEAȚA PĂSTORILOR ARDELENI ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE

(continuare)

Am spus că vieța păstorească e împreună cu multe primejdii, care uneori lasă pe bietul cioban sărac lipit pământului, și-l îndeamnă, ca ultim refugiu, să ia lumea în cap și să se infunde în desișul codrilor, pândind la răscruci, pentru a jefui avutul altuia sau a omori chiar oameni. Din o povestire aflăm cum un păcurar din Săcele (lângă Brașov) — 7 sate vestite de oieri, — cu numele Vlad și-a pierdut toate oile prin bălțile Dunărei, în urma unui vifor răpraziuc, făcându-se apoi haiduc, și ajungând la sfârșitul vieții sale, pentru a se pocăi, călugăr¹⁾

Peripețiile vieții lui Vlad ne sunt înfățișate în acest fel: „Venia iarna anului 1802, o iarnă dintre cele mai grele, cu ger, cu vifor și cu zăpadă multă, Vlad nu se căpuise de nutreț. Când a văzut că nu e glumă cu iarna, a cutreerat România întreagă după o șiră de fân ori de paie, dar unde se mai afle când totul era vândut? S'a rugat el de mulți târlași care erau mai bine căpuși, însă toate încercările i-au fost zadarnice, căci fiecare se îngrijea de pielea lui. Vlad în urma urmelor și-a așezat oile în stuful bălților de pe lângă Dunăre, care erau toate înghețate. Aici a iernat el până primăvara târziu. Desghețându-se însă Dunărea și Vlad neprevăzând pericolul ce-l amenința prin topirea cea repede a zăpezii cele groase, se pomenește într-o bună dimineață împresurat de toate părțile de valurile apei, de unde abia vieța și-a putut-o scăpa, oile însă i s'au dus toate pe Dunăre.

Bietul Vlad a rămas numai cu bățul în mână... Se cugeta sărmanul om ziua și noaptea că de ce să se apuce, ca să mai poată trăi... Ce se socoti, ce nu, destul că Vlad se hotărî să se facă un haiduc, care să-și răzbune în contra tuturor avuților care în timpul de nevoi n'au voit să-l ajute.

În vara anului 1803 se răspândise vestea că o ceată de bandiți sub comanda lui Vlad hoțul prădează fără milă târșele Mocanilor²⁾

Soartea lui Vlad au împărtășit-o de sigur indecursul vremurilor grele mulți ciobani ungureni. Dar erau cu mult mai mulți cei cari nu mai putea suferi greutatea iobagiei ungurești sau chiar românești și schimbau această vieță în suportabilă cu cea a haiduciei. De atâtea ori haiducul era oaspele bine primit al ciobanilor, cari-l infruptau cu toate bunătățile turmelor. Dar nu odată haiducii apar la stâne ca să-i jefuie pe ciobani de oi sau bani și, atunci se încinge între ei o luptă strajnică. Conflictul cu haiducii, ca și ospitalitatea Mocanilor față de aceștia, apar foarte plastic prinse în poezia populară.

Iată pe haiducul Codreanu, care cercetează stânele:

Pe la stîne se'mplimba
Și-mi umbla din stână în stână,
Să cerce de-i brânza bună
Și urda din sărătură.³⁾

Deși Codreanu era un om voinic, căci se zice:

Și din gură șuiera,
Munții să cutremură,
Cântă cucu pe țurină
Și Codreanu sui la stână

Toate văile huie
Stânile le pustie,¹⁾
Apele se tulbură
Frunzele din codru pică.

totuși Mocanii oieri nu se lăsau despoiați așa de ușor.

Haiducul se ținea la drumul mare:
Pe unde trec Mocani cu sare,
Și cu turme de mioare.²⁾

Uneori le lua acestora și caii, căci o variantă precizează:

Zări un drac de mocănaș
Cu pielea ca hârta
Cămașa cu cutia,
Cu doi cai alătura:
Unu șarg și unu pag
Cum îi lui Codreanu mai drag.³⁾

Haiducul încearcă calul pag și o șterge cu el la munte, dar Mocanul după el și ajungându-l îi zice:

Mai Codreane Dumniata
Ce furi cai dela mocani
Și cârlani dela ciobani,

Cârlanii dela Ispas
Tinerei, frumoși și grași.⁴⁾

Un alt haiduc, care tulbura vieța ciobanilor ardeleni și-i jefuia de oi, cai e Jianu:

Măi Mocan, frate Mocan,
N'ai auzit de-un Jian,
De un hoț de căpitan

Care ia caii dela Mocani,
Și mieii dela ciobani?⁵⁾

Haiducii într-o noapte năpădesc asupra turmelor lui Șoigu, care sosește prea târziu pentru a le scăpa din ghiarele lor, căci

Stânele erau prădate
Și ciobanii legați spate la spate,

Coate la coate legați,
De haiduci infercați.⁶⁾

Iată acum și ospitalitatea Mocanilor și nerecunoștința haiducilor. Așa căpitanul Gheorghilaș:

Frumos cu un năsturaș
La inimă om vrăjmaș!...
Se plimba din stână în stână
Să cerce brânza de-i bună.

și se oprește:

La stâna Moș-Radului
Radului, Mocanului
Vașmocan din Căminat
Dela podul cel brahat,
Bună ziua că-i dădea
Și din gură-i cuvântă:
Moș-Radule, barbă rară,
Eu ți-s nepoțel de vară!

la să-mi dai tu de gustare :
N'am mâncat de alaltășare!
Moș-Radu ce-mi răspunde?
De gustare eu, ți-oiu da
Un berbec de gustare
Și o mioară de frigare
Până la vremea de mâncare.

După această „gustare” hoțul Gheorghilaș mai cere dela Radul-Mocanul:

Să-mi dai o mie de lei
Să duc la copiii mei.

Ne având Moș-Radu banii doriți, Gheorghilaș să răzbună asupra unui Macovei, care era la stână și o voit odată să-l prindă.⁷⁾

Balada *Costea*, caracterizează mai fidel vieța împreună a ciobanilor cu haiducii. Ni se spune că la început raporturile între Costea și haiducul Fulga au fost prietenești:

¹⁾ Publicată de D. Dogar în *Gazeta Transilvaniei, Brașov, 1897 Nr. din Decembrie 21* cf. Densușianu, *Vieța păstorească*, II, p. 19 n. 1.

²⁾ Vezi și poezia populară despre un cioban ajuns haiduc în Vasiliu *Cântece etc.*, pag. 51-2; Toate poeziile publicate aici de dl Vasiliu sunt adunate din satul Tătărăuși (jud. Suceava), al cărui locuitorii sunt Români-Ungureni veniți din Ardeal din jud. Bistrița-Năsăud și Solnoc-Dobăca cf. și o. c. p. XV. și n. 1; Un căpitan Iovan Iorgovan, *fecior de Mocan* la Teodorăscu, *Poezii populare* p. 415-22.

³⁾ Densușianu, *Vieța păstorească* p. 30.

¹⁾ Vasiliu, o. c. p. 59-60.

²⁾ Densușianu, o. c. p. 70 și n. 3.

³⁾ Vasiliu, o. c. p. 59.

⁴⁾ Ibid. p. 59.

⁵⁾ Densușianu, o. c. p. 27; În altă variantă Jian e îndocuit cu Codreanu Ibid. p. 31; vezi Pamfile, *Cântece de țară* p. 40-1: Codreanu și Mocanul.

⁶⁾ Vasiliu, o. c. p. 8.

⁷⁾ Pamfile, *Cântece de țară*, pp. 52-4.

Când Costea s'a ciobănit
Și Fulga s'a haiducit,
Amândoi s'au rămășiț:
D'aleo, Fulgo, fulg bătrân,
Când băieții ți-o flămânzi,

Tu la mine îi veni
Și eu, mare, că ți-oi da
Caș dulce din strecătoare,
Păstrămă din prepeleag,
Mănânce-ți băieții cu drag.¹⁾

Având Costea nevoie de unele cumpărături pentru
turme și ciobani, pleacă la Galați la târg:

Azi e Luni și mâne Marți,
S'a dus Costea la Galați,
Să ia sare la mioare,
Tărățe la pleacătoare,

Bolovani pentru cărlani
Și sarice pentru mocări²⁾
Și opinci pentru ciobani.³⁾

În drum întâlnește pe Fulga flămând și-i zice:

Dute neică, 'n stâna mea,
C'am un miel de opt oca,
Numai pentru sama ta,

Și am lapte și am caș
De mâncat pentru drumaș.⁴⁾

Venind Fulga la stână, răpește o parte din oi și
pleacă cu ele în codru. La întoarcere Costea vede
paguba în oi:

Costea 'n stâna că intră
Toți mocanii că fugeă,
Câte unul, câte doi,
C'asa-s meșterii de oi.
Numai unul rămâneă

Și sfat bun lui Costea da, . .
Iacă, mări, ce zicea:
Nu-i vina mocanilor,
Nu-i vina strungarilor,
Nu-i vina scutarilor.⁵⁾

ci a unei „cătea bătrână“ Dolca, spune preocupat un
strungar negru ca ceanul. Pe urmă se convinge, că
cel care l-a sărăcit e haiducul Fulga, și pleacă cu Dolca
să-i dea de urmă și aflându-l îl muștră plin de mânie:

Când ți-a flămânzit ceata
N'ai venit la târla mea,
Să-ți umplu desaga ta

Urdă caldă din căldare
Și brânză din strecătoare.
Și'un berbecel de frigare.⁶⁾

Costea bătându-l zice lui Fulga:

Tu mi-ai furat haiducește,
O să-ți car eu ciobănește.⁷⁾

Sfârșitul e, că-l omoară Costea pe haiducul atât
de nerecunoscător.

* * *

Poesia populară ne înfațisează pe păstorii ungu-
reni și sub un alt aspect. Având ei, cum am arătat
într' alt loc, privilegiu deosebit de la Domnii celor
două Țeri-române, cutreerău de-a lungul și de-a latul cu
oile lor aceste țeri, fiind martori la atâtea scene
duioase, de războiu și de traiu liber patriarhal. În
sufletul lor dârz, îndrăzneț, revoluționar se întărea
credința, că e și altă vieață mai bună, decât aceia a
fraților lor de acasă, cari gem sub apărea grea a
streinelor: Unguri și Sași. Oierii aceștia au fost sta-
tornic oameni iubitori de libertate, nu s'au împăcat
niciodată cu regimul îngust și plin de mizerii al iobă-
giei ungurești ori săsești. Firi neastâmpărate s'au mișcat
ori de câte ori vedeau în Ardeal oastea românească,
dela care așteptau desrobirea fraților subjugăți și o și
cereau aceasta expres dela Domnul român. În această
privință ni s'a păstrat o veche poesie populară, care
exprimă nu numai dorința celui, care vorbește ni ea,
ci a întregului element păstoresc și în general romă-
nesc din Ardeal, în sufletul căruia se perpetuă, întă-
rindu-se o tradiție politică, de convețuire împreună a
tuturor Românilor sub oblăduirea unui Domn român.
Nu se poate spune îndeajuns cât de mult au folosit,
ca spioni, ciobanii ardeleni, cu știrile lor precise, adu-

nate pretutindeni, la biruințele foarte multe ale Romă-
nilor din Principate asupra Ungurilor.

Când Radu-Vodă-Șerban, vrednicul urmaș al lui
Mihai Viteazul, trece în Ardeal și în două lupte stră-
lucite, lângă Brașov (în 7 Iulie 1603 și Iulie 1611),
zdrobește cu desăvârșire oștile trușășilor principii ai
Ardealului: Moise Székely și Gavril Báthory, popula-
țiunea românească din Ardeal, în deosebi cea din
jurul Brașovului, a tresărit de bucurie, văzând cum un
Domn român e în stare să ingenunche pe oricare
stăpân al Ardealului, deci și pe Sași, asupritorii lor
imediați. La aceste biruințe a contribuit și oierii din
Bran prin „mai multe vești.“ Poesia populară păstrată,
poate cam transformată, ne spune cum un cioban ce-și
păștea oile pe muntele Petricea, deasupra satului
Bran, — unde Radu-Vodă-Șerban își poposise la 1603
oștirea, înainte de a înfrânge armata ungurească a lui
Moise Székely, — se adresează Domnului român cu
aceste cuvinte:')

Oleo-lea Măria Ta,
Ce potop în țara mea!
Ungurii ne năcăjesc,
Turcii vitele răpesc,
Tatarii ne jefuiesc:
Vai de neamul românesc!
Frunză verde micșunea,
Hai Doamne Maria Ta,
Știu ascunsă cărarea
Printre stânci strămiță vâlcea
Să nu simtă păsarea:
Te tulesc în țara mea.
Hai Doamne, s'o stăpânești,
De păgâni s'o izbăvești,
Vă duc, Doamne încetișor
Printre stâncă pe izvor,
De la spate să-i luăm
Să-i batem să-i ciopățim
Țara să o izbăvim.

* * *

Să vedem acum întrucât clasică baladă „Miorița“
cuprinde elemente din vieața păstorilor ardeleni.

D. Ovid Densușianu s'a ocupat pe larg și amă-
nunțit, într'un studiu deosebit de prețios, cu „Miorița“
și rezultatele la care a ajuns, pe care le primesc,
merită să fie reținute aici, în deosebi partea care stă
în legătură cu ciobanii ardeleni din Țerile române.²⁾

Alexandri când a publicat întâiu „Miorița“, i-a
lustruit forma și i-a schimbat puțin fondul, cu un
cuvânt nu ne-a dat-o în forma ei originală. Din vari-
antele publicate să deslușește, că ciobanul omorât e
„un streinel“, sau mai precis:

Unu-i Ungurean
De zile mai mic,
De trup mai voinic.

O varianta îi dă numele celui omorât: Ion și
adaugă:

Fecior de Mocan,
Și de mocirțan
Adus din Ardeal.

Motivul omorului sunt cele obișnuite în dome-
niul vieții păstorești, — unde am văzut că e multă ură
și dușmănie, — adică: ciobanul e „străin“, „de
trup mai voinic“ și mai bogat, sau cum se zice la
Alexandri:

E mai ortoman
Ș'are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Și cai învățați
Și câni mai bărbați.

¹⁾ G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare*, pg. 478-9

²⁾ Densușianu, *Vieața păstoraască în poesia noastră populară*, II, Bu-
curești, 1923, pp. 39-103; în apendicene dă variantele „Mioriței“. pp. 123-161

¹⁾ Densușianu, o. c. p. 30.

²⁾ Teodorescu, *Poesii populare române*, București 1885 p. 510

³⁾ Pamfile, *Cântece de țară* p. 85

⁴⁾ Teodorescu G. Dem., o. c. p. 510

⁵⁾ Pamfile, o. c. p. 86

⁶⁾ Densușianu, o. c. p. 29

⁷⁾ *Ibid.*, p. 29

Intărește această aserțiune, că cel omorît e din Ardeal și faptul că ciobanul numește „miorița“ lui „oiță bărsană,“ adică „oiță“ din țara Bârsei (în Ardeal), de unde știm că erau o mulțime de „Mocani“ cu oile lor prin munții și câmpiile mânoase ale Țerilor-române.¹⁾

Autorii omorului sunt mai mulți ciobani din Moldova sau mai puțin probabil din Țara-Românească. Într-o singură variantă din județul Teleorman (în Muntenia) se vorbește că complicii ar fi fost:

Nouă ciobani	Că nu sunt supuși
Dela Poienari,	'Nalțe și moțate,
Tot prima primari,	Pornite pe spate,
Cu căciuli de urs,	Cată streinătate.

Sub „Poienari“ trebuie să înțelegem pe cunoscuții oieri din Poiana Sibiului, cari de alungul veacurilor au cutreerat cu turmele lor cele două țeri românești.²⁾ E sigur că Poienarii n'au figurat în forma originală a baladei, ci ei au fost introduși cu mult mai târziu și e caracteristică că numai într-o singură variantă.

E important să știm în ce ținut a luat naștere această baladă de-o frumusețea unică în literatura noastră populară și poate că chiar și în literatura universală.

„Miorița“ a creat-o un cioban cu suflet de poet pe teritoriul unde contactul între oierii ardeleni și moldoveni a fost mai viu. Ași fixa acest ținut între râurile Olt și Siret, căci aici a fost o circulație intensă între păstorii moldoveni și ardeleni. Subiectul „Mioriței“ a trecut și în poveștile moldovene, dar numai moldovene, ceia ce arată că balada a avut o largă popularitate cucerind inima poporului de jos. Și de fapt „Miorița“ și-a păstrat mai mult din originalitatea ei delă început numai pe numitul teritoriu, trecând nu departe și malul stâng al Siretului.

Pentru a fixa mai de aproape ținutul de naștere a „Mioriței“, păstrarea și răspândirea acestei balade, citez un pasagiu dintr'un articol a d-lui Gheorghe Maior, preot și profesor în Sibiu, din ziarul *Telegraful român* (1922 Nr. 26 - 7 de Paști, 3/16 Aprilie, Sibiu), despre care dl. Iorga zice că e „de cea mai mare importanță“ (*Ramuri-Drum-drept*, XVI, Craiova, 1922 Nr. 18 p. 288); „Fabula „Mioriței“, e populară, toate elementele ei o dovedesc; locul unde s'a petrecut sunt *munții din jurul Oituzului*. Ungureanul e mocan din Treiscaune, cel care ca și cei de pe Țara Bârsei au oi bărsane. Acolo știu această poezie bătrâni albiți de zile și care nu știu o boabă să cetească. Pofțiți la acești bătrâni să v'o cante curgându-le șiroaie de lacrimi pe obraz, cum mi s'a dat ocazie să văd în Covasna în 1914 vara. Și melodia e a ținutului, fiind că în Ardeal, fiecare ținut își are caracteristica sa în musică; jalea tăcută, infundată, pe care să nu ți-o știe toată lumea a celor de pe Țara Bârsei și din Treiscaune, nu e aceeași cu a Olteanului, care strigă sfâșietor, sau cu a Târnaveanului, care și o exprimă mai primitiv, nici cu a Mărgineanului mai liber sub ochii căruia tresaltă priveliștea întregului Ardeal, nici cu a veșnic revoltaților dintre Secaș, ori cu sfredeli-toarea jale, ce te împintenează la joc a celor de pe Murăș ori cu cea răsunătoare și horitoare a Moșilor.

¹⁾ În deosebi Mocanii din Săcele erau oieri vestiți. Nic. Densușianu fără nici un temei, zice despre ei că prin tipul lor etnic, prin limba și obiceiuri, și prin felul ocupațiunii lor sunt de origine macedoneană. *Columna lui Traian*, III, București, 1877 pp. 266-70

²⁾ Mulți oieri Potenari, în urma persecuțiilor religioase din Ardeal s'a așezat pe la 1755 în Țara Românească în satele: Corbi (jud. Mușcel), Vai de ei (jud. Vâlcea) și Ciofringeni (jud. Argeș). Maior, *Valea Lotrului*, p. 80, Erbiceanu, *Viața lui Naum Râmniceanu*, discurs la Academie, 1900 p. 8.

Și melodia Mioriței curge monoton, înăbușit, lin și dulce, și totuși sfâșietor prin faptul că-ți învăluie simțimentele de durere și nu te lasă să le exprimi. Și melodia Mioriței având caracteristica muzicii ținutului, se deosebește foarte mult de melodiile românești de azi. Și e explicabilă această haină arhaică. Miorița e un cântec bătrânesc, față de care țeranul are un cult: nu-i iertat să-i schimbi textul nici melodia, nu-ți va admite să-i cânti altă baladă, și nici să faci modificări în însăși melodia, căci îndată îți taie cântecul vre-un bătrân de te bagi în pământ de rușine“.

Așa ne apare vieța zbuciumată a oierilor ardeleni în cântecul poporului. Documentele istorice contemporane întăresc și întregesc foarte mult știrile scoase mai sus din poezia populară referirilor la vieța păstorilor ardeleni în cele două Principate române.

2. Un istoric maghiar din sec. al XVII-lea despre păstorii ardeleni în Țerile române

În memoriile învățatului istoric și om de stat ardelean Grof Nicolae Bethlen, din sec. al XVII-lea, aflăm un pasagiu contemporan (1662), foarte prețios și necunoscut până acum în istoriografia românească, în care ne spune foarte precis cum era și în ce consta vieța păstorilor ardeleni în Principatele române.¹⁾ Iată ce zice: Păstorii, când își mărită fetele, uneori vin la domniile lor, cari le fac nunța; după ce s'au căsătorit se întorc iarăș între munți, de unde nu mai vine decât acela care e șeful unei grupări dintr'o tovărășie, adică șef-păstorul turmei, care anual se prezintă la proprietar, dându-i seamă de numărul vitelor, etc. și de venitul avut dela turmă. Acest drum de obicei îl fac primăvara, când se înfățișează proprietarului, arătându-i câte vite trebuie să vândă, ca din ele să-i resulte câștig, și aceasta se face în modul următor:

Păstorii de obicei la sfârșitul verii părăsesc văile adânci și-și mână turmele în Țara-Românească, unde în preajma Dunării, un teritoriu, cam de 50 mile lungime și 4 mile lățime, formează mici păduri de tușișuri, în care oile și caprele, cu toată iarna friguroasă, află destulă iarbă proaspătă de păscut; și pentru pășunatul acestor locuri se plătește proprietarilor respectivi o sumă anumită drept folosință.

Cu sosirea primăverii vin numeroși negustori din Constantinopol, cari cumpără vitele, oile și caprele de vândut. Prin aceasta nobilii ardeleni capătă foarte mulți bani, cari formează partea cea mai mare din veniturile lor. După ce păstorii turmelor au încunoștințat pe domniile lor despre vânzările făcute, aceștia de obicei își trimit un om de încredere, care face socoteală cu păstorii și duce apoi banii proprietarului. Și toate acestea se fac cu o credință și exactitate, care abia își află păreche la alte popoare.

În afară de acest câștig, după ce turmele se întorc iarăș în văile adânci, domniile trimit care la locurile cele mai apropiate și mai potrivite, și căpeteniile păstorilor așează pe aceste care marea cantitate de caș de oi și capre, pe care l-au făcut în vara trecută dela turme și-l trimit domniilor. Cașii se fac în diferite forme și mărimi, de mai multe ori însă în forma pietrii de moară, ca și cașii elvețieni; cel mai bun gust îl are brânza pusă și îndesată în piei de miel, din care însă nu se face în cantitate mai mare. Tot astfel de

¹⁾ *Történelmi emlékiratai*, Pesta, 1864, trad. din franțuzește de St. Toldy, p. 254 și urm. Unii istorici-literari maghiari susțin că nu Bethlen Nicolae e autorul acestor memorii. Oricine ar fi autorul, însemnătatea pasagiului reprodus constă, pentru noi în fapt, că corespunde adevărului

brânză obișnuiesc să bage în coaje de brad, care capătă formă de cărnaț.

Nu-i numai acesta tot câștigul, pe care-l oferă turmele; cel mai mare venit îl aduce enorma lână tunsă de pe oi, din care se vede ce câștiguri însemnate au domni în urma turmelor.

Mulți nu-și pot închipui din ce trăiesc acești păstori în văi, deoarece acolo nu se face nici grâu, nici vin și dintr' alt loc nu aduc nimic. Oricât de extra s'ar părea modul lor de traiu, e totuși simplu; toată alimentația le-o servește laptele de oaie, din care fac un fel de plăcintă, pe care o folosesc în loc de pâine, și tot din această pâine își câștigă băutura, după ce o acresc până la un grad oarecare; e drept însă, că voind uneori să aibă o zi bună, taie câte un

miel sau capră, dar foarte rar, și o astfel de zi o consideră de adevărată sărbătoare.

În ce privește îmbrăcămintea lor și-o fac singuri din lâna turmelor, postavul deși e foarte dur, dar în contra ploii și zăpezii, la care sunt expuși neconținți, le apară bine trupul. Capul, în formă de păr fals, e acoperit cu o căciulă, făcută din piele de miel, de care atârână mulți ciucuri de lână în așa fel, că dacă își scutură capul toată zăpada cade de pe ea. Imbrăcămintea soțiilor și copiilor întru toate se aseamănă cu a bărbaților și cu toți, împreună cu turmele, trăiesc foarte mulțumiți în munți și peșteri săpate în stânci, după ce ei n'au nici o cunoștință ce se întâmplă în alte părți ale lumii."

ȘTEFAN METEȘ

ACTUALITĂȚI

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

PROBLEMELE PRESEI NOASTRE

I. DECLINUL LOTERIEI...

În complexul de fenomene cari dau țării noastre un aspect nu tocmai cultural, se poate înșira și acea parte a presei pentru care nu există nici un fel de mișcare culturală, artistică, literară în cuprinsul mărit al României. Apreciem la justa ei valoare informația precisă, am accentuat în totdeauna necesitatea asigurării unui real progres în toate domeniile de manifestări ale neamului românesc, deci și în acel al presei, prin crearea de baze solide economice, cu toate acestea, nu am putut și nu putem admite în o parte a presei bucureștene totala lipsă a preocupărilor intelectuale.

Și de părerea noastră este întreg publicul cititor din Ardeal, de care chiar pentru aceasta s'au plâns mai mulți conducători de ziare din capitală. Cititorul ardelean obișnuit cu presa românească dela noi, a cărei preocupare culturală a fost evocată în nrul trecut al S. d. m., a refuzat categoric până în ultimul timp aceste produse inferioare ale teascurilor din București. Bine înțeles pe noi ne bucură această atitudine pentru motivul că ne închipuim că directorii ziarelor bucureștene se vor seziza de motivele cari au determinat primirea rece de care a împărțit publicul ardelean publicațiile lor, și în consecință vor purcede la îmbunătățiri aducătoare de folos și publicației și culturii în general.

Ne-am înșelat. Piața ardeleană a fost cucerită prin mijloace mai puțin culturale, dar mai eficace: loteria și premiile. În lungul și latul Ardealului am auzit zăngănitul ieftin al reclamei caselor și vilelor gratis... Astăzi directorii de publicații „mari” nu se mai plâng că Ardealul e refractar.

Loteria, ca mijloc pentru a atrage cititorii este ingenios, însă moralicește

este dezastruos atunci când ziarele răspândite prin loterie în zeci de mii de exemplare nu dau publicului la o sută de crime talmăcite în amănunte excitante, nici un singur articol de preocupări mai nobile, nici o singură dare de seamă despre cărți, nici o singură informație culturală. Închipuți-vă opera de culturalizare și moralizare ce o face un asemenea ziar. Ea este enormă — în sens negativ.

Dar, veți spune că din noroc, nu toată presa românească e la fel.

Un adevăr incontestabil.

Însă, tot atât de adevărat este că „restul” bun al presei românești nu va fi nici odată răspândit în măsură egală cu ziarele cari storcând bani chiar din recenzii își pot permite luxul loteriilor și al premiilor gratuite, ridicându-se apoi chiar prin acest mijloc peste măsura la care mai există concurență leală.

Loteria și premiile întrebunțate de ziare pentru cucerirea cititorilor chiar pentru aceasta sunt detestabile cu ultima energie. Prin ele se exploatează tot ce e josnic în marile mase, se excită pofta câștigului pe nemuncite. Imoralitatea acestor procedee se potențează ținând seama că prin ele se atrage cititorul — de cele mai multe ori cetățean simplu și pașnic — nu la o lectură folositoare, ci la una pervertitoare de suflet.

Ministerul de interne prin oprirea loteriei și premiilor ca mijloc de reclamă pentru presă, a dat o grea lovitură ziarelor. Însă aceloră cari o meritau deplin, pentru că au uitat că între primele datorii ale unui ziar sunt și acele de a educa publicul, de-al familiariza cu preocupările culturale, și de-a forma o opinie publică conștientă.

Aurel Buteanu.



„Studentii la sate”

De patru ani studențimea a fost turburată de grija pentru problema existenței neanului nostru și a statului nou ce ni l-am creat în urma războiului de întregire. Se amesteca în frământarea aceasta o dragoste instinctivă și nestăvilă rață de corpul etnic din care face ea parte și o credință ei, dar nu păcătoasă prin intenția ei, în posibilitatea unei schimbări rezezi a împrejurărilor cari apăreau ca primejdioase existenței noastre etnice. Dar această lipsă de perspectivă și această romantică înțelegere a faptelor sociale a dus de multe ori la exagerări, cari n'au fost numai inutile — din punct de vedere al scopului urmărit, ci chiar dăunătoare pentru formarea sufletească a generației viitoare.

Cu timpul s'a înțeles însă tot mai mult că, o contribuție reală la transformarea, lentă dar continuă, înspre mai bine a situației date, nu poate veni decât dela stimularea energiilor poporului nostru dela sate și îndrumarea, în sensul unei orientări conștiente, a acestui bogat zăcământ de energie virtuală, care se află în satele noastre. Și aceasta nu este o muncă ușoară; ea pretinde multă înțelepciune, o aprofundare a problemei și o puternică armătură de cunoștinți, cari să poată fi aruncate ca o sămânță sănătoasă în pământ roditor. Ea mai pretinde apoi stăruință și deci multă abnegație personală.

Mișcările dela centru au fost de multe ori revărsări zadarnice de entuziasm prețios pentru o muncă pozitivă. Această muncă o fac, în Ardeal, mai ales cercurile regionale studențești, cari pleacă în fiecare vacanță în toate regiunile, ducând dragoste și învățătură în poporul sațelor noastre, sădind încredere în puterile noastre și întărind speranța într'un viitor mai bun.

Dacă s'ar putea alcătui un anuar al cercurilor regionale s'ar vedea că, poate nu toate dar, multe dintre ele au desvoltat o activitate enormă, dacă judecăm după timpul liber care-i stă la dispoziție peste an unui student. Acest anuar, pe care sperăm să-l vedem înfăptuit cândva, căci ideea a plecat din sânul acestor societăți, ar fi și un puternic stimulent pentru munca viitoare și ar putea servi ca îndreptar pentru felul de activitate al societăților.

Conoaștem activitatea unei astfel de societăți, care nu este numai studențe-

ască, dar membrii ei activi sunt numai studenții, și credem că nu este inutil să stăruim puțin asupra ei, deși ea este destul de cunoscută.

Societatea național-culturală „Crișana” există numai din anul 1920. Ceeace o distinge de toate celelalte societăți de acest fel este corul ei — cel mai bine organizat cor studențesc la Cluj. Corul Crișanilor a cântat astăvară la Tebea, cu prilejul sărbătorilor organizate întru amintirea regelui Munților, Avram Iancu; la adunarea generală de acum doi ani a Astei, ținută la Arad; la congresul voluntarilor din același an, ținut tot la Arad. Acest cor a dat concursul societăților culturale Astra, secția Cluj, și Cultura Poporului, în propaganda lor prin jurul Clujului și colaborează și astăzi cu Astra, secția Cluj, la conferințele pentru militari organizate aici.

Ea lucrează însă și independent și cu ce se poate lăuda mai mult până acum, sunt frumoasele turnee de propagandă culturală întreprinse în vacanțele de sărbători, sau de vară, în regiunea Bihorului și mai jos până la Arad. În această regiune de graniță, unde este mai necesară opera de luminare a poporului, societatea aceasta a organizat șaptesprezece turnee culturale, dând vreo patruzeci de concerte. De obicei poposeste mai întâi într'un oraș, cum e Oradea-Mare sau Aradul, ori într'un orașel mai mic, pentru a concerta, apoi pleacă în satele din jur unde programul este întregit de o conferință, care, în acele momente de înălțare sufletească ce le procură muzica, aruncă și câteva idei folositoare, cari rămân să germineze în sufletul țaranului.

Și pentruca să rămână semne și mai vădite de trecerea sa print' un sat. Societatea lasă în urmă biblioteci populare, completând și prin aceasta, ca și prin toată activitatea sa, ceea ce face în mai mare Astra dela Sibiu prin secțiile ei. Douăzeci și una de astfel de biblioteci au înființat crișenii până acum, cele mai multe în județul Bihorului; și pentru vara aceasta au pregătite alte cincisprezece.

Ne întrebăm acum, în pragul vacanței de vară, câte dintre societățile studențești regionale dela Cluj — ca să rămânem în Ardeal numai — se pot făli cu o astfel de activitate, așa de metodică și așa de stăruitoare?

OPERA

Opera clujană la Cernăuți

După închiderea stagiunii, ansamblul Operei Române din Cluj, compus din 140 persoane, cu orchestră, decoruri, recuzită și costume proprii a dat pe scena Teatrului Național din Cernăuți un șir neîntrerupt de 24 spectacole. Deși sosiți pe timp neprielnic și cu toată oboseala celor 3 nopți de drum, cântăreții au dovedit cu prisosință energia și priceperea lor artistică iar publicul cernăuțean venit în număr imens, a urmărit seară de seară cu o măgulitoare atenție desfășurarea repertoriului aducându-i prin presa locală cele mai merituose elogii.

Dar dacă prin simpla aducere la îndeplinire a programului de turneu Opera Română din Cluj reușește a-și justifica înalta sa menire aci, apoi răsunătorul triumf obținut la Cernăuți trebuie să ne umple de o firească mândrie ținând seamă și de însemnatul amănunt că textul tuturor operelor a fost cântat în traducere românească.

Publicul cernăuțean, în dese rânduri vizitat de trupele vieneze de operă și operetă iar în anii din urmă de trupa română Leonard, a rămas profund impresionat de repertoriul bogat cum și de complexul de artă cu care s'a prezentat trupa clujană.

Ovațiile unanime, ploaia de flori aruncate interpretilor după sfârșitul fiecărui act precum și darurile făcute artiștilor sunt tot atâtea dovezi de recunoștință și de înțelegere a artei adevărate și probe că o temeinică punte de simpatie morală leagă cele două provincii.

Societatea cernăuțeană a oferit solistelor în semn de amintire pernețe lucrate în motive naționale iar pe d. Popovici-Bayreuth, directorul Operei și inițiatorul turneului l'a sărbătorit chiar pe șena orașului pe care sub stăpânirea austriacă Dsa se prezentase, acum trei decenii, ca un sol luminat al artei vocale românești.

S'a urosit cu ocazia acelei sărbătoriri spontane, frumoase cuvinte la adresa celui care cu adâncă pricepere conduce destinele tinerei instituții din Cluj. Scurta cuvântare de răspuns a sărbătoritului prin care mulțumind asistenței și schițat icoana fugară a Cernăuților de altădată, a-fost prilejul unor clipe înălțătoare.

S'a urosit distins în turneu, și au fost operete de laudă admirabilele montări de sub conducerea d-lui C. Pavel, corul disciplinat, puternic și bine în mișcare de sub conducerea maestrului H. Klee precum și corpul de balet. Dintre soliști d. N. Apostolescu s'a afirmat ca un tenor de mare rezistență cântând cel mai mare număr de spectacole și dând celor mai dificile roluri ca: Assad, Radames, Tannhäuser, Lohengrin, Manrico, Don José, Cavaradossi, toată forța și toată amploarea dramatică cerută, dublate de un joc scenic plin de o profundă înțelegere artistică.

Alături de dânsul un alt element de bază al Operei, dna Lia Pop cu arta-i cunoscută și cu realele-i însușiri vocale a cucerit pe deplin exigentul public muzical din Cernăuți. Dsa a apărut în rolurile: Dalila, Carmencita, Amneris, Azucena și a făcut o creație vocală desăvârșită din dificilul rol al Frickei din Walküre. Publicul a răslătit-o cu ovații, cu flori și cu nenumărate chemări la rampă.

A plăcut în Aida, Elsa, Leonora și Elisabeth, vocea caldă, puternică și sigură a dnei Mimi Nestorescu, precum și restul ansamblului feminin, iar dintre bărbați vocile bine timbrate ale dnilor C. Ujeicu, Tr. Gavrilescu și Szabo.

Dnii Nagacevschi, Olariu, Georgescu și Căldăraru au completat în mod onorabil repertoriul. Maestrul I. Bobescu a depus dela pupitru o muncă însuflețită. Mai puțin strălucit, dar merituos a dirijat și dl Kellermann o parte din repertoriu.

Reușita turneului Operei Clujene a fost atât din punct de vedere moral cât și material, completă.



Abonamentul plătit înainte este raziul cel mai solid al unei publicații și garanția dezvoltării presei în ARDEAL

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

De vre-o doi ani problema civilizației române este încontinuu hărțuită prin conferințe publice, ziare și reviste de cei mai de seamă publiciști și oameni de știință ai noștri. Este o dovadă aceasta: că vrem să ne dăm seama de personalitatea noastră etnică, vrem să știm legile ei de formație pentru a-i trage și drumurile pe care le va bate în viitorul ei. În deosebi două din studiile acestei probleme atât de grele, a d-lui Zeletin, *Revoluția burgheză în România* (Cultura Națională) și a d-lui E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne* (vol. I. și II. apărute la Ancora București) — vol. I al acesteia din urmă recenzat și în revista noastră — au fost criticate, de mulțorii cu patimă, de cele mai serioase publicații periodice ale noastre.

În numerile 29 și 30 (1925) ale *Mișcării Literare*, dl C. Rădulescu-Moțru, publică o parte dintr'o comunicare făcută de dsa în actuala sesiune a Academiei Române, și care este una dintre cele mai serioase critici a acestor cărți. Dintre învățații noștri cel mai serios cunoscător al problemei filosofice a culturii și autor al unui studiu și al multor articole despre cultura românească, dsa era cel mai autorizat critic al acestor cercetători, ca să zicem așa „din tabăra contrară”.

DL C. R.-M. aduce ambilor cercetători obiecțiunea de a fi fost fascinați de personalismul romantic, care a preocupat mai ales cugetarea germană, în întreg secolul al XIX. Părintele acestui personalism este filosoful Hegel a cărui idealism este foarte ușor de aplicat în domeniul social, când nu dai prea multă importanță cercetărilor științifice. Teza, antiteza și sinteza, cele trei etape ale evoluției hegeliane le găsim în ambii noștri scriitori. Așa, la dl Lovinescu teza este: ideologia revoluționară franceză, antiteza: reacțiunea boierilor pământeni iar sinteza: civilizația română de azi. N'arată însă cum a acționat această ideologie în viața noastră politică și socială, care este personalitatea reală a poporului nostru și cum a primit această personalitatea această ideologie. Căci „interdependența” susținută de dsa este nejustificată științific, iar ideea care se vede printre șire, că promovatorul civilizației române ar fi partidul liberal, este de a dreptul tendențioasă.

Personalismul d-lui Zeletin este mai nou, însă, în fond, tot așa de romantic. Dsa este mai marxist și, prin urmare, mai materialist, decât dl Lovinescu. Societatea noastră s'a modernizat, chiar unitatea națională a fost pregătită, de procesul de circulație al mărfurilor. Această circulație ne-a dat oligarhia noastră bancară luminată (întemeietoarea Băncii Naționale!), care este adevărata conducătoare a civilizației noastre. Neagația ei — antiteza — este reacțiunea neînțelegătoare.

Acest fel de cercetări este obișnuit la un popor la care științele pozitive abia mijesc. Neavând datele pozitive poți modela după plac personalitatea etnică. Nouă însă ne trebuie o serioasă și amănunțită cercetare a personalității noastre istorice și sociale fiindcă realitatea românească își are fizionomia ei proprie între realitățile etnice înconjurătoare.



CRONICA MEDICALĂ

Puericultura și surorile de ocrotire. — Proiectul de lege depus la Cameră în ultimele zile ale sesiunii care s'a închis la 13 Iunie c., privitor la creșterea unui „institut de puericultură și educatoare” prezintă un deosebit interes pentru sănătatea publică. Lacunele educației puericulturale sunt dezastruoase pentru roadele fecunde ale fertilității caracteristice poporului român. Mortalitatea primei copilării este imensă. Opera medico-socială de care e vorba implică în sine reînvierea instituției *surorilor de ocrotire*, cari sub numirea de educatoare sau infirmiere vizitatoare vor continua acțiunea atât de salutară începută înainte cu 5 ani de fostele eleve dela „Institutul surorilor de ocrotire” din Cluj. Cine mai contestă astăzi utilitatea acestor prețioase colaboratoare ale medicului igienist? Exemplele strălucite ne arată, că o școală similară din San-Francisco este anexată Facultății de medicină, iar în Anglia casa lăuzelor sărace e îngrijită de astfel de surori cel puțin 15 zile dela naștere.

Combaterea alcoolismului. — Se elaborează legea contra băuturilor spirtoase. Alcoolismul trebuie în fine să-și primească lovitura care o merită. Când e în joc sănătatea națiunii, considerațiile bugetare nu trebuie să primeze vigoarea fizică și morală a capitalului uman, suprema bogăție a unui popor. Rolul alcoolului în geneză crimei și a plăgilor sociale nu poate fi contestat. Alcoolul reduce rezistența organismului față de agenții patogeni, așterne patul tuberculozei și deslănțuie alienația mentală și cele mai multe psihopatii. Chiar dozele moderate de alcool acționează defavorabil asupra individului normal prin modificările ce le imprimă sistemului nervos, pe care îl afectează ca și organele circulației, respirației și ale aparatului digestiv. Când e vorba de operațiuni mentale sau mișcări cari reclamă precizie, cum e de exemplu dactilografierea sau jocul de biliard, alcoolul este pus întotdeauna în inferioritate. Dar lăturea economică a alcoolismului?

„Epidemiile din Transilvania și comparația lor cu epidemiile celorlalte provincii românești în 1921” e titlul unei valoroase lucrări a dlui Sabin Mamidă, șef de lucrări la institutul de igienă și igienă socială din Cluj. Lucrarea a fost comunicată de dl prof. Victor Babeș în ședința din 27 Aprilie 1923 a Academiei Române și zugrăvește situația epidemiologică a Transilvaniei, dând date statistice precise asupra următoarelor boale: variola, scarlatina, pajarul, difteria, febra tifoidă, dizenteria, tusea consulsivă și tifosul exantematic. Organizarea modernă a combaterii boalelor infecțioase în Transilvania a început odată cu dominația românească. Prin înființarea celor 7 inspectorate de igienă cu laboratoarele respective de analize bacteriologice (la Cluj, Sibiu, Brașov, Târgul-Mureș; Timișoara, Oradea-mare, Satu-mare) s'a putut accelera diagnosticarea repede și precisă, ca și măsurile de combatere.

Boala infecțioasă dominantă a anului 1921, ca frecvență, morbiditate și mortalitate a fost scarlatina, fenomen general sub raportul internațional în anul 1921. La diferite procente mortalității pentru întreaga țară a fost de 14.60%. Febra tifoidă dă un număr de îmbolnăviri extraordinar de mare. Deși la orașe îmbolnăvirile sunt mai dese, totuși mortalitatea

relativă e mai mare la sate decât la orașe. Tifosul exantematic în țara întreagă a scăzut din 1919 până în 1921 dela 107 mii la 7543 iar numărul morților dela 13404 la 862; mortalitatea medie 14%. Dar abundența datelor statistice comparative este așa de mare, încât într-o coloană de revistă nu putem reda o icoană fidelă a extrem de importantei lucrări, utilă pentru oricine apreciază însemnătatea epidemiologiei pentru salubritatea unei țări.

Antropologie criminală. — Înființarea spitalului de boale mentale pe lângă închisoarea Văcărești răspunde nu numai unei cerințe de ordin sanitar, ci satisface și o necesitate științifică. Delicvenții cari populează închisorile pot furniza date prețioase pentru studiul antropologiei criminale și facilitează investigațiunile eugenice prin lămurirea manifestărilor creditei criminale. La originea carierii criminale nu găsim numai o combinație de influențe pernicioase, fizice sau sociale: cel puțin la 25% din cazuri, factorul principal este o afecțiune mentală, de cele mai multe ori ereditară. Să nu uităm că deviația mentală, care conduce la crimă începe în copilărie sau în adolescență și iar această perioadă a vieții trebuie să acționăm mai energic, aplicând măsurile eugenice, cari fac să dispară isvoarele actelor antisociale. Viața familiară în bune condiții de salubritate și supravegherea debiliilor mentali sunt două condiții de care trebuie să se țină seama atunci când se înființează spitalul de boale mentale dela Văcărești.

Balneologia românească se afirmă din ce în ce mai categoric și stațiunile noastre balneo-climaterice tind să-și elupte locul pe care îl merită în rândul așezămintelor similare din străinătate, cărora le suntem încă tributari, fie din snobism, fie din lipsa de confort dela noi. Congresele balneo-climaterice — ultimul s'a ținut la 22 Mai c. — scot tot mai mult în relief valoarea curativă superioară a apelor noastre minerale. Utilizarea bogățiilor naturale, pe cari le găsim cu prisosință în pământul binecuvântat al țării noastre, trebuie însă facilitată și valorificată prin instalațiuni moderne și confortabile. Fără această condiție tezaurul subsolului românesc rămâne un capital mort. În ceea ce privește progresul rapid și modernizarea condițiilor de tratament, băile Lipova din județul Arad au făcut progrese uimitoare și astăzi se găsesc în situația fericită, de a putea pune la dispoziția suferinșilor (cardiaci, boale de femei) apele carbogazoase și feruginoase în condiții convenabile din toate punctele de vedere.

Buletinul oficiului național de educație fizică publică sub semnătura dlui Dr. Eugen T. Petrescu o serie de „aspecte medico sociale din Ceho-Slovacia”, din cari putem trage învățăminte bune pentru țara noastră. Așa de exemplu lupta contra tuberculozei la vecinii noștri a luat un avânt formidabil, fiind susținută mai ales de inițiativa particulară prin numeroasele sale instituțiuni. Pericolul venerian e combătut cu aceeași vigoare prin organizațiunile neoficiale și prin Crucea-Roșie. Ministerul Igienei publice și al culturii fizice sprijină în aceeași măsură lupta contra alcoolismului ca și asistența copiilor și a invalizilor de război, dar în primul rând protejează educația fizică a cărei faimă a depășit demult granițele statului vecin. O cifră foarte elocventă ne spune

că Ceho-Slovacia a avut înscris în bugetul său în ultimii 5 ani aproape 100 de milioane de lei pentru propășirea educației fizice.

Congresul medicilor. — Dela 5—7 Iulie c. se va ține la Iași al 28-lea congres al Asociației medicilor din România. În avalanșa nesfârșită de congrese ale diferitelor ramuri de activitate, congresul medicilor marchează un eveniment peste care nu putem trece în pripă. Astăzi toate fenomenele sociale sunt strâns legate de progresele medicinii. Corelațiunea dintre productivitate și starea sanitară este o axiomă indelebilă. Progresul economic și morală socială sunt unite în mod indisolubil cu problemele igienei. Situația salubrității publice indică nivelul de intelctualitate și de moralitate a unui popor. Și congresele medicilor sunt menite tocmai să elaboreze planuri, să traseze norme de conduită și să recomande legiuitorilor măsurile binefăcătoare. Iată de ce congresul medicilor trebuie privit nu numai ca o întrunire pentru apărarea intereselor profesionale ci și ca un laborator în care se analizează sănătatea țării.

Pentru sănătatea publică. — Printr'un jurnal al consiliului de miniștri din 9 Iunie s'a aprobat ca fondul de 40 de milioane, acordat ministerului sănătății și ocrotirilor sociale asupra bugetului pe anul 1925, să fie distribuit pentru diferite scopuri medicale și igienice. Prin cele 3 milioane repartizate institutului de seruri și vaccini se vor putea intensifica lucrările acestui institut; din cota destinată societății „Principele Mircea” — 4 milioane — se va construi un spital de copii și se vor amenaja clădirile actuale. Operii pentru combaterea tuberculozilor îi revin 10 milioane, grație cărora se vor achiziționa noi localuri pentru dispensarii și sanatorii. Restul privește construcțiile în curs ale serviciilor spitalicești din diferite părți.

DR. AUREL VOINA.

MONUMENTUL LUI EMINESCU

O jumătate de milion de lei, adică prețul unui automobil de marca a doua, sau costul voiajului unei tinere perechi de îmbogățiți de război la Niza sau Ostende, ori dacă vreți costul unei mase puțin copioase în onoarea unui sau altui corifeu politic dela putere, sau suma dela care încep „afacerile” cari de obicei se mușamalizează, o jumătate de milion s'a adunat până acum pentru bronzul celui mai mare poet român. De luni de zile ziarul „Cuvântul” din București publică liste de subscripție, de luni de zile decând aceia parte din presă a cărei rubrică culturală nu se redactează dela administrație îndeamnă publicul să-și dea obolul pentru acest scop mare, cu toate acestea de luni de zile sau adunat aproape 500.000 lei! Ministerul finanțelor care n'a dat un ban pentru acest monument, nici personal, nici ministerul, dar care plătește cu toate economiile, sume mult mai mari pentru diferite banchete, și sărbătoriri, e dator a impune fondul cu 30 la sută cel puțin. Altfel prea curând, în 4—5 ani, s'ar aduna cele 3—4 milioane necesare pentru a ridica o statuie demnă de Mihail Eminescu. Ar fi un record în asemenea materie în țara românească, care are bănci cu capitaluri de sute de milioane producând beneficii declarate cel puțin egale.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE

INVĂȚĂMÂNTUL PUBLIC ȘI SOCIETATEA NAȚIUNILOR

In Septembrie 1924 colaboratorul nostru, d. N. Dașcovici, profesor de drept internațional public la Universitatea din Iași, a publicat în „Societatea de mâine” un articol intitulat „Instrucția publică și Societatea Națiunilor” prin care atrăgea atenția forurilor superioare școlare asupra unui apel — îndemn votat de Adunarea dela Geneva (în 1923) către Statele membre, pentru a răspândi, prin școli, noțiunile despre ființa și rolul Societății Națiunilor. Aceasta întrucât România nu figura încă printre Statele care aduseseră la îndeplinire angajamentul luat la Geneva în 1923.

La sfârșitul lui Aprilie a. c., d. Dașcovici, socotind de datorია d-sale, ca profesor de drept internațional public, să stăruiască asupra chestiunii, a intervenit de data aceasta, printr'o petiție — memoriu, la ministrul instrucției publice, d. dr. C. Angelescu pentru ca să se prevadă predarea noțiunilor necesare cu prilejul întocmirii nouilor programe școlare ale învățământului normal-primar și primar. Accentuând valoarea instructivă și educativă a noțiunilor acestora despre S. N., memoriul sublinia că „votul Adunării dela Geneva prezintă și un interes de atmosferă și propogandă pentru țara noastră în opinia mondială” întrucât numai astfel se va putea vedea că „România colaborează, în chip devotat și fără nici o rezervă, la năzuințele generale pacifice, pentru că scopurile ei politice sunt, astăzi, cu desăvârșire pacifice și conservatorii în sânul Societății Națiunilor”.

Comisiunea dela ministrul instrucției publice, care tocmai a lucrat în Mai a. c. la întocmirea nouilor programe, fiind pusă să hotărască asupra memoriului, în urma rezoluției d-lui ministru dr. Angelescu, a prevăzut predarea noțiunilor respective începând cu viitorul an școlar și a adus, astfel, la îndeplinire un angajament internațional luat de țara noastră la Geneva.

HORIA TRANDAFIR.

Explorări la polul arctic. — Indrăsnelul explorator norvegian Amundsen, însoțit de aviatorii Elsworth, Larsen, Dietrichson, Omdel și Feucht s'a întors norocos din expediția întreprinsă la polul nordic fără alt rezultat pozitiv științific decât constatarea că precurgând 160.000 km² n'au dat de nici o urmă de pământ. În punctul cel mai septentrional (87°) oceanul nordic avea o adâncime de 3750 m. Obstacolele au fost foarte primejdioase. Amundsen a declarat că n'a crezut că va fi în stare să le învingă. Aterizarea a întâmpinat dificultăți nema-

pomenite, pentru că suprafața era accidentată din cauza blocurilor de gheață. Curajosul exploator a declarat având de parte sa unanimitatea aviatorilor ce l-au urmat, că este gata a parcurge din nou drumul către polul nordic ce poate fi atins într'o expediție în avion. Toată lumea urmărește cu admirație și emoțiune sborul lui Amundsen pentru îmbogățirea științei.

Biserici și socialiști. — Organizațiunea administrativă a bisericilor din lume, le-a infiltrat și un spirit de autocrație, de ierarhie apăsătoare, de conservatism ce se pune deacurmezișul evoluării în sens binefăcător pentru masele populare. Și astfel bisericile și-au greșit drumul. Doar ele s'au născut din origini modeste și din atașare față de cei mulți și necăjiți și apăsați de stăpânirile din mila zeilor și fatalității. Bisericile au alunecat pe panta pofteilor de stăpâniri lumești, s'au amestecat în ordinea materială și s'au îndepărtat de duhul blândului Iisus. Ce aproape ar trebui să fie ele de socialism în sensul împărțirii sorții celor fără avere și putere decât munca brațelor lor! Nu ne surprinde deloc că în Belgia stau bisericani într'un guvern cu socialiștii, căci cine ar putea sta mai aproape decât ei unii de alții, în Belgia ca și în toate țările!?

Lupta contra mortalității infantile. — În râvna noastră de a servi societatea cu cât mai complexe mijloace publicistice, vom face un real serviciu începând cu nruul viitor publicarea unui prețios studiu asupra ocrotirii infantile în Transilvania. Studiul este întemeiat pe date statistice riguroase controlate și este rodul unor minuțioase cercetări și experiențe personale timp de mai bine de doi ani ale d-lui dr. Axente Jancu, directorul Azilului de copii din Cluj. Foarte bine fac medicii noștri înzestrați cu darul scrisului, că se angajează în mod hotărât în lupta cea mare ce trebuie dată contra mortalității infantile la noi. D. dr. Jancu, sprijinit pe o bogată bibliografie medicală streină, prezintă felul de amenajare al serviciului dela noi, atacă problema contagiunilor interne, ocrotirii în familii, cercetează complexul constelațiilor în cari se mișcă viața micuților, face propuneri de ameliorare, înfățișează organizația administrativă a fostelor azile. Pentru societatea noastră, pentru familii, pentru pediaștri și puericultori și pentru toți factorii chemați să ducă bătălia contra ravagiilor cărora le cad pradă odraslele cele mai nenorocite ale omenirii, studiul d-lui dr. Jancu primește o importanță deosebită și avem credința că va fi urmărit cu cel mai viu interes.

O îmbunătățire. — Dată fiind atașarea tot mai strânsă a cărturării noastre din toate provinciile față de Societatea de Mâine, de primirea tot mai caldă ce ni se face, urcarea continuă a tirajului fiind pentru noi atât de elocventă și stimulantă, suntem hotărâți a da cu regularitate o cronică sanitară plină de fapte de însemnătate deosebită pentru publicul mare. Evenimente medicale, debateri științifice, măsuri legislative, însăși tot ce interesează sănătatea publică, vor fi puse de către medicii colaboratori regulați ai noștri: dd. dr. Sabin Manuilă, dr. Gh. Popovici, dr. Dom. Stanca, dr.

Axente Jancu și dr. Aurel Voina. Cea dintâi cronică este a d-lui dr. Voina în numărul de față. Judecata publicului desigur se va pronunța în favoarea noastră. Orice cuvânt bun din afară îl vom primi cu inimă deschisă.

Serbarea celor mici. — Duminică a avut loc serbarea de încheiere a anului la grădina de copii „Principele Mihai” condusă de dna G. Bogdan-Duică. Publicul a rămas foarte încântat de prestațiunile celor mici, jocuri, declamări, de arta cusăturilor, desenurilor și tuturor distracțiunilor a căror inventare a costat desigur foarte multă răbdare și a vădit o coldă inimă de mamă. Instituțiunea aceasta merită o atenție mai mare din partea autorităților. Se știe că educația celor mici este încrezută prea adesea nu mamelor, ci servitoarelor. Ce binefacere este un mediu înalt în care să germineze la vârsta de 3—7 ani simțimintele nobile și o bună creștere. Nu putem îndestul recomanda îndeosebi primăriei Cluj o solicitădine mai părintească față de poporul acesta al celor mai mici.

O preocupare a participanților la serbările dela Brașov. — Cu toții ne vom întreba: cum vom putea să fim la înălțimea antecesorilor noștri? Noi credem că preocuparea poate da un rezultat strălucit, dacă participanții vor ajunge la convingerea, că nimic nu se poate face fără închegarea într'o societate compactă și fără spirit de sacrificiu. Dacă s'ar înființa în orașe filiale ale Institutului de studii Societatea de mâine, accelerăm cu pași repezi ameliorări sociale pe cari nu le putem obține niciodată în mod individual, împărțiți sufletește! Iată o serioasă problemă la această ocazie!

O artistă maghiară va juca în românește. — Dna Lili Poor dela Teatrul Maghiar din localitate va juca la toamnă rolul principal din *Antonia* la teatrul Popular din București. Dna Poor până acum nu știe nimic românește, însă va învăța în vacanța aceasta. Autorul piesei ca să înlesnească debutul Dnei Poor în . . . românește, a îngăduit localizarea piesei adecă transpunerea acțiunii în mediu românesc, rămânând ungueroaică numai eroina Antonia, al căruia rol îl va juca Dna Poor. În acest fel greșelile de dicțiune românească ale dnei Poor vor fi privite drept calități. Cunoscând celelalte aptitudini ale d-sale, îi precizăm un succes cald.

In numerele viitoare:

Gavril Todica: Utopie și utopiști.
I. Roșu: O ediție necunoscută a cărții lui Neofit.

Cezar Cristea: De prin Ardealul nostru.
N. Pogorevici: Europa și omenirea de prințul Trubețkoi.

Ion Lupas: Publicațiuni basarabene de interes istoric.

Tib. Brediceanu: Impresii muzicale din Basarabia.

JOAN VLAD

FABRICĂ de UNT și BRÂNZE-
TURI DEPOZIT de VINURI
și SLÂNINĂ - CLUJ

Piața M. Viteazul 40. Tel. 9-20.

PROGRAMUL SOCIAL-ECONOMIC

Astra și-a lărgit cadrul activității sale, și-a deschis noi orizonturi și și-a căutat noi colaboratori. În această nouă lumină trebuie privită și activitatea viitoare a noii secții a vechii Asociații: secția social economică.

Se pornește astăzi la lucru cu gând tânăr și voință întreagă, cu program bogat și hotărâre nestrămutată de a-l aduce la îndeplinire.

Zarea e depărtată, scopul e întins, realizările se vor îndeplini treptat, dar privim îndatoririle acestei secții în totalitatea lor pentru a nu pierde unitatea și continuitatea acțiunii noastre.

Pentru realizarea programului secției social-economice, această secție va trebui să aibă o întreită activitate. Și anume: una *teoretică*, alta *practică* și a treia *publicistică*.

Activitatea teoretică ar avea de scop înaintarea și răspândirea științelor social-economice, care la noi nu-și găsesc destulă recunoaștere nici în păturile conducătoare și sunt ignorate de marea masă.

Suntem într'un secol al democrației. Fiecare cetățean ia parte la viața politică a țării și la viața social-economică a societății noastre. Masa care se conduce prin ea însăși, are a rezolva singură problemele grele sociale și politice care i se pun. Dacă noi voim o democrație reală, dacă dorim o propășire a țării și neamului nostru, atunci trebuie să dăm posibilități masei să cunoască chestiunile economice, sociale și politice, să se orienteze în ele, și să-și facă o convingere în diferitele probleme pe care viața laolaltă le ridică, pentru a ști să deosebească soluțiile bune de cele rele.

În țările democratice și de opinie publică, cercetarea și soluționarea problemelor sociale și politice nu se face cu ușile închise, în mister și în cerc restrâns, ci la lumina zilei, în public, în interesul și participarea generală. Acolo vedem cum se discută cu pasiune chestiunile de ordin general, și opinia publică conștient nu îngăduie rezolvarea problemelor generale fără satisfacerea interesului public.

Noi avem de format o opinie publică, avem de a atrage interesul asupra chestiunilor economice și sociale, avem de a face să pătrundă în mase spiritul și conștiința democratică.

În acest scop, secția noastră ar avea să facă *studii și comunicări științifice* din domeniul social-economic și să stimuleze învățarea și înaintarea acestor științe prin *organizări de concursuri*.

Pentru realizarea unui program științific pe care ni-l vom împune, studiile vor fi *după program*, adică cu subiect dat, și *individuale*, după libera alegere a membrilor. Rezultatele acestor cercetări vor fi comunicate *în ședințe intime*, sau în *ședințe publice*.

Tot astfel concursurile vor fi organizate *cu subiecte date*, sau prin *premierea lucrărilor științifice și de popularizare* din domeniul științelor economice și sociale.

Activitatea practică ar avea de scop introducerea unui spirit științific în viața noastră socială și economică, și urmărirea unor realizări practice pentru ridicarea nivelului social al societății noastre.

Secția economică socială a Asociației găsește de a sa datorie să ia *atitudine în toate chestiunile economice și sociale care frământă viața noastră publică*. În întâiul rând printr'o *acțiune critică* și în al doilea rând printr'o *acțiune constructivă*, participând, ca organizație constituită în diferitele instituții economice și sociale de interes public.

Acțiunea critică s'ar manifesta prin *afirmarea punctului de vedere oficial al secțiunii în chestiunile economice și sociale* la ordinea zilei, și prin *critica proiectelor de legi*, având neconținut în vedere, apărarea intereselor generale și ocrotirea intereselor claselor slabe și sărace.

Dar acțiunea constructivă, ar fi realizată prin participarea ca organizație constituită prin delegat în *instituțiile publice ale vieții economice și sociale*, și la *congresele economice și sociale*, fie în țară, fie în străinătate.

Tot ca activitate practică, secția economică și socială găsește de a sa datorie să urmărească realizarea unui *program de politică economică și socială*, care ar avea în principal următoarele scopuri:

a. Să răspândească *ideia și sentimentul solidarității sociale* prin ajutorul *asociației* (tovărășiei) sub toate formele sale. În pătura țărănească să lucreze pentru întemeierea de *sindicate agricole, mutualități*

(*asigurări*) agricole și *cooperativa sătească*, iar în pătura orașenească să lucreze pentru întemeierea și întărirea națională de *sindicate muncitorești, cooperative de consum* și de *tovărășii pentru petreceri morale*.

Să ajute la *ocrotirea muncii naționale prin îndrumarea spre industrie a țărânilor*, prin organizare de *oficii de plasare moderne*, prin *ocrotirea ucenicilor și ridicarea de cămine de ucenici*, prin organizări de *școli profesionale de continuare și perfecționare*.

c. Să sprijine instituțiile de *ocrotire a omului prin îndrumări în igiena socială*, prin *educația prevederii prin educația socială a maselor*, prin *asistența economică și socială*.

d. În sfârșit, să urmărească organizarea socială a *ocrotirii lucrurilor prin dezvoltarea simțului de iubire și respect a naturii, a opinelor de artă, a urmelor trecutului nostru*.

În afară de sprijinirea instituțiilor sociale existente, în afară de acțiunea directă a secției noastre și în afară de propaganda activă pe care o va face pentru crearea unui curent de opinie publică în toate aceste chestii, secția noastră va folosi și mijloace ajutătoare cari duc la realizarea aceluiaș scop.

Astfel secția economică și socială va organiza *școli speciale de asigurări, cooperative, școli de propagandiști sociali*.

De asemenea va organiza *muzee, expoziții, excursii, concursuri* toate cu preocupări economice și sociale. În sfârșit pentru răspândirea în masă a cunoștințelor economice și sociale, va organiza *biblioteci fixe și rulante de conținut economic și social*.

Activitatea publicistică ar avea de scop realizarea programului secției economice și sociale prin scris.

Secția are în vedere editarea unui *organ oficial* al ei. Acest organ ar fi să aibă două părți, și anume: un *Buletin științific și administrativ* pentru publicarea studiilor, comunicărilor și dispozițiile ei administrative, și un *periodic de popularizare*, care ar privi și chestiile agricole, industriale și comerciale, precum și chestiile sociale, care interesează în atât de mare grad masele muncitoare și țărănești și pe care il socotim mâna noastră dreaptă.

Tot ca activitate publicistică, secția noastră are în vedere o largă propagandă în jurul chestiunilor care fac obiectul ființei și programului său. Prin broșuri, cărți, colecții economice și sociale precum și prin tablouri, planse, hărți, statistice, calendare, secția economică și socială înțelege în chip activ și persistent să lupte pentru răspândirea cunoștințelor sociale și economice, pentru câștiguri de aderenți luptători care să realizeze planurile și să puie în funcțiune operele sale, pentru câștigarea bunei voințe a păturilor culte și interesului păturei de jos.

Cu aceste gânduri, cu aceste planuri și cu aceste speranțe, secția economică și socială a Astei pășește la lucru. Aței ce o înțeleg și o aprobă să se facă cunoscuți și să se puie imediat în slujba scopurilor și idealurilor sale sociale.

*

Școala activă. — Deși această chestie nu e în strânsă legătură cu preocupările secției noastre, gândurile însă care ne-au frământat mai sus, ne-au adus aminte de acțiunea unui tânăr profesor al Academiei de agricultură din Cluj, d. profesor de agrologie M. Chirișescu, care a înțeles că și școala este un puternic instrument social, că ea nu trebuie să rămână izolată de preocupările societății, că ea nu trebuie să fie scoasă din raza preocupărilor societății, că trebuie pentru a trăi și propăși să trezească interes în jurul ei, că școala de azi trebuie să fie o școală activă.

În ziua de Duminică, 21 Iunie, profesori, intelectuali, oameni din practică au fost invitați de d. prof. N. Chirișescu la câmpul de experiență al catedrei sale situat lângă Ferma Academiei pentru a lua cunoștință direct de ce se lucrează acolo, de ce preocupări sunt stăpânite, de ce greutăți întâmpină școala.

La această neobișnuită invitare au răspuns foarte mulți. Nu am putut spune care au fost motivele fiecăruia, de sigur că unii au venit din politețe, alții din curiozitate, alții „pentru a petrece câteva momente în natură”, și foarte pușini pentru știința în sine, pentru documentarea lor. Dar aceasta nu importă. Fapt este că d. prof. M. Chirișescu a reușit să adune o sumă de oameni, cărora le putea arăta și spune ce a vrut, și să facă din ei un mănunchi puternic de propagandiști, în favoarea cauzei și științei sale.

Și a reușit deplin. După ce timp de două ore a putut să stărnească interesul tuturor, demonstrând pe teren, care sunt problemele și greutățile agrologiei, ce foloase poate aduce societății și ce piedice întâmpină dela ea; după ce ne-a făcut să ne pătrundem de ideea că agrologia e o știință, și nu una ușoară, și că trebuie să luptăm cu toții, dacă urmărăm propășirea reală a țării noastre, pentru a scoate din credința generală ideea, că putem fi agricultori fără să știm agricultura, să fim țără agricolă — „emnamente agricolă” — fără să răspândim știința agrară, la o masă rustică unde însă nu a lipsit nici buna dispoziție, nici mâncări gustoase, d. M. Chirișescu a

găsit prilejul să-și discarce inima, și să ne câștige definitiv pentru cauza sa.

Era firește îndrăzneț din partea d-sale ca să cheme atâția oameni din care pe mulți nici nu-i cunoștea, să-i plimbe cu mintea încordată două ceasuri pe câmp și apoi la o masă gustoasă, unde fiecare a găsit plăcere, să le facă o conferință, în care chestiunile grele nu au lipsit. precum nici muștrările. Chiar dacă lumea la început a fost speriată de intențiunea aufitronului — și protestări în surdină am și auzit — până la sfârșit însă lumea a fost cucerită, și d. prof. M. Chirișescu ș-a ajuns scopul.

Dacă scria o broșură sau o carte în chestie nu i-ar fi citit-o nimeni. Dealtfel omul nu e lipsit de experiență. A ajuns să se mire singur când se găsește cineva care să-i cetească lucrările. Dacă ținea o conferință publică nu i-ar fi venit nimeni, nu ar fi convins pe nimeni, afară de vre-o doi prietini, care sunt deja convinși. Dacă ar fi întreprins o acțiune publică orcare, nu ar fi avut aprobarea și adeziunea nimănui. Pe calea folosită de D-sa însă a putut spune tot ceace ar fi scris sau vorbit, cu deosebirea că lecția practică a lămurit și colorat ideea, iar dispoziția care a știut să o nască în oaspeții săi, a făcut din toți ascultători atenți, binevoitori și dl Chirișescu a terminat câștigând pe toți, și făcând pe fiecare din noi un luptător al cauzei sale.

Prin ingenioasa sa acțiune a reușit să facă o propagandă, în înțelesul bun și democratic al cuvântului, pentru școala unde profesează, pentru catedra sa, pentru știința agronomiei, pentru activitatea agricolă, a reușit să stărnească interes pentru problemele de azi ale agronomiei românești. pentru problemele economice ale țării noastre. pentru primejdia cu cari ne amenință norii negri ce se ivesc la orizont în urma neprevederii, nepriceperii, și indolenței noastre în rezolvarea chestiunilor sociale cele mai vitale.

D. Chirișescu în cuvântarea sa a atins nenumărate chestiuni foarte interesante și care merită discuție. Nu este locul aci pentru ele. Vom reveni asupra lor, chiar ca secție a Astei, fiindcă D-sa a pus mare preț pe educația economică și în special tehnic agricolă a țărănimii noastre, și nu putem rămâne indiferenți față de această. Prin aceste rânduri însă am voit numai să subliniem o concepția de profesor și de om de știință, o concepție de cetățean și om iubitor de neam și de țară, care se potrivește întru totul cu concepția noastră. D-sa a pornit pe un drum, pe care ne vom întâlni de multe ori. și la sfârșitul căruia este un ideal scump și D-sale și nouă, precum și izbânda.

Pentru lecția sa socială îi mulțumim.

N. Ghiulea.

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Exportul Românie. — Din cifrele pe 1924 pe care le publică acum Direcția generală a comerțului exterior din Ministerul de finanțe se vede că exportul nostru e în ușor progres. În 1924 s'au exportat 4.465.489 tone mărfuri în valoare de 15.618.552.000 lei față de 4.445.435 tone în valoare de 13.762.163.000 lei din 1923. Deci un plus de 20.055 tone. Plusul la valoare nu trebuie să ne impresioneze, el nu se datorește nici plusului de tone la export, nici vre unei schimbări a categoriilor mărfurilor exportate, nici unei eventuale prețuri mai bune a mărfurilor noastre, ci pur și simplu scăderii valutei noastre din 1923 în 1924.

S'a exportat în 1924 lemnărie 2.453.251 tone în valoare de 3.466.474.000 lei, față de 2094.374 tone în valoare de 2.642.280.000 lei în 1923.

S'au exportat în 1924 cereale și derivate 1.406.297 tone în valoare de 7.284.632.000 lei, față de 1.721.230 tone în valoare de 6.581.484.000 lei în 1923.

S'au exportat în 1924 petrol și derivate 435.989 tone în valoare de 2.755.566.000 lei, față de 384.317 tone în valoare de 2.599.087.000 în 1923.

S'au exportat în 1924 animale 69742 tone în valoare de 1.163.263.000 lei, față de 57725 tone în valoare de 712.182.000 lei în 1923.

S'au exportat în 1924, în sfârșit, mărfuri diferite 100210 tone în valoare de 949.619.000 lei, față de 183789 tone, în valoare de 1.267.130.000 lei în 1923.

*

Comerțul nostru cu Anglia. Din cifrele publicate de marea revistă engleză The Economist în numărul său dela sfârșitul lunii Mai, se vede că de unde în 1913 balanța comercială a României față de Anglia era activă (România exporta în Anglia mărfuri în valoare de 2.037000

Lire sterline, și importa, în valoare de 1.947.000 L. S.), după războiul această balanță e neconținut pasivă, iar comerțul anglo-român e în stare de regres.

În 1920 Anglia a importat în România mărfuri în valoare de 3.232 mii lire sterline și a exportat mărfuri în valoare de 7.112 mii lire st.; în 1921 a importat mărfuri în valoare de 3.391 mii lire st. și a exportat în valoare de 5.799 mii lire st.; în 1922 a importat mărfuri în valoare de 2.94 mii lire sterline și a exportat în valoare de 2630 lire st.; în 1923 Anglia a importat din România mărfuri în valoare de 2354 mii lire st. și a exportat în valoare de 2772 mii lire st.; în sfârșit în 1924, a importat mărfuri în valoare de 2223 mii lire ster. și a exportat în valoare de 2859 mii lire sterline.

Comerțul anglo-român scade dela 10 milioane lire sterline în 1920, la 5 milioane lire sterline în 1924. Aceasta arată ngăncrederea pieței Angliei în comerțul nostru și scăderea puterii de cumpărare a pieței noastre, mai ales că scăderea mai simțită o înregistrează exportul Angliei în România.

Prețul aurului. Aurul pe care îl avem în Munții apuseni, și care a făcut obiectul de atracție și al Romanilor cuceritorii Daciei, și a vechilor Unguri năvălitori, ar fi de ajuns pentru acoperirea emisiunii noastre de hârtie, și stabilizarea monedei noastre. Ca în toate privințele și în chestia aurului politica guvernului nostru a fost o politică greșită, lipsită de perspicacitate, de cunoașterea realității și de prevedere. Până acum, s'a menținut cu forța de ajuns un preț oficial mic pentru aurul produs în țară. Avantajarea Băncii Naționale cari s'a urmărit pe caiea aceasta, a fost nulă, fiindcă aurul s'a vândut clandestin sutelor de negustori dubioși, cari circula

prin satele moșilor, și a fost trimis peste graniță Stocul de aur al Băncii Naționale a sporit prea puțin din aurul cumpărat de la producătorii români.

Greșala a fost cu atât mai mare cu cât, pe căi neoficiale, cu emisii speciale scoase anume în acest scop, s'ar fi cumpărat întreg stocul de aur produs în țară, și stocul metalic al Băncii Naționale ar fi sporit considerabil. Chiar dacă s'ar fi plătit cu prețul mondial chilogramul de aur și nu acela de 4 ori mai mic — câtă nepricepere! — fixat de autorități, totuși câștigul ar fi fost imens fiindcă bilete noi emise în acest scop, nu ar fi costat nimic Banca, nu ar fi făcut cu nimic să cadă valoarea banului, și cu aurul cumpărat nu ar fi acoperit cu mult numai emisiunea nouă, ci și emisiunile vechi, și care apasă greu asupra monedei noastre.

Acum ne-au venit mințile la cap, dar totuși nu în întregime. Suntem tot în faza calcărilor în străchini.

Comisiunea pentru stabilirea prețului intern al aurului produs în țară hotărăște acum pe fiecare lună prețul chilogramului de aur după prețul mondial, dar fiindcă este o diferență între prețul aurului la Londra și cel dela New-York, comisia după cererea Băncii Naționale a admis, în contra cererii producătorilor, prețul dela Londra, care e mai mic. Astfel s'a admis pentru chilogramul de aur circa 142000 lei, făcându-se în favoarea Băncii Naționale un scăzământ de 13,33%.

Pentru ce oare se mai pun piedeci, fie ele mai puțin însemnate, comerțului cu aur cu Banca Națională, care are mai mult ca ori cine trebuință de acest metal prețios, și pentru ce oare nu înțelege Banca Națională că o emisiune specială pentru cumpărare de aur i-ar salva și îndrepta pe dată situația?

Statuți dela oameni binevoitori nu au încetat să primească conducătorii Băncii Naționale, pentru ce nu înțeleg ei adevăratul interes al Băncii noastre de emisiune? Sunt împrejurări când salvarea se află numai în măsurile eroice.

Producția noastră petroliferă. Scăderea valutei nu depinde numai de insuficiența acoperirii în aur a biletului Băncii Naționale, ci și scăderea producției noastre, și de pasivitatea balanței noastre economice. Logic ar fi ca guvernul nostru să ajute pe cât îi stă mai mult în putință producția și exportul românesc. Ei bine, lucrurile se petrec în toate domeniile pe dos. Politica agrară a guvernului a împiedecat cultura grâului, și exportul cerealelor. Taxe vamale și prohibiri nelogice a stânjenit pe producătorii exportatori, iar dezorganizarea căilor ferate și neplata furniturilor statului i-a ruinat pe toți.

Rezervele de păcură și derivate sunt supra încărcate, rezervoarele căilor ferate române și ale industriei noastre care folosesc ca combustibil petrolul și derivatele sale, de asemenea, producția trebuie încetinită și rafinările închise pentru că guvernul nu vrea să lase liber și cu taxe de export convenabile, exportul petrolului și derivatelor.

Ce am putea oare face să înțelegem politica ministerului de finanțe?

Transportul cerealelor din noua recoltă. În săptămâna trecută vorbind despre transportul noiei recolte, și arătând că numărul vagoanelor și locomotivelor sunt

insuficiente, spuneam că în ceasul al 11-lea Direcția căilor ferate s'a gândit să separe în probă câteva mii de vagoane, pentru acoperirea măcar în parte a lipsurilor. O ultimă știre ne aduce la cunoștință că ministrul de finanțe a refuzat căilor ferate creditul de 130 milioane lei necesare cheltuielilor de reparații.

Ce se va face pentru organizarea transportului cerealelor din noua recoltă?

Ce se va face pentru salvarea țării de o politică nefastă?

Cooperajia. Din cauza întârzierii unificării cooperajiei încă nu suntem în stare să avem date pentru întreaga țară. În vechiul regat cooperajia de consum și producție, care rămăsese mult în urma cooperajiei de credit, a luat în ultimul timp o dezvoltare mai mare. Aceasta dovedește că spiritul cooperativ pătrunde din ce în ce mai atânc în mișcarea noastră cooperativă.

În 1912 erau 294 cooperative de consum cu 13200 membri și cu un capital de 159.000 lei; în 1919, numărul lor s'a ridicat la 828, cu 68.000 membri și 4.370.000 lei capital; în 1920 erau 1950 cooperative cu 133.333 membri și cu 32.834.000 lei capital; iar în 1922 numărul cooperativelor de consum ajunge la 2690 cu 226.350 membri și 70.288.000 capital.

Cooperativele forestiere au avut o dezvoltare mai înceată, dar totuși sunt în progres.

La 1913 erau 143 cooperative forestiere, cu 8200 membri și un capital de 926.000 lei; în 1919 numărul lor sporește la 384 cu 13.400 membri și cu un capital de 34.142.000; în 1921 numărul lor sporește la 730 cu 34.999 membri și un capital de 77.136.000 lei; iar în 1923 numărul lor a ajuns la 922 cu 56.000 membri și un capital de 38.409.000 lei.

În afară de aceste în 1923 se numără încă 316 cooperative diverse cu 9176 membri și cu un capital de 6.884.000 lei.

Gazul metan. Se pregătește scoaterea de supt sechestrului a întreprinderilor cu capital maghiar, dar în același timp, în grabă mare, se pregătește și comercializarea lor. Să fie vorba de chestiuni juridice, de respect de drepturi și în teren particular, sau de îngrijirea de binele public? Nu, e vorba de afacerile sfârșitului de rîngim.

PRIMUL ANTICARIAT de cărți românești

la Librăria „Ardealul” Cluj, Str.
Memorandului Nr. 22

Anticariatul este necesar pentru ca o mulțime de instituții nouă trebuie să se alimenteze cu cărți ce nu se mai găsesc în librării. În România anticariatul este foarte puțin organizat. Se vor publica în curând cataloage la îndemâna tuturor. Se găsesc în deosebi cărți literare, istorice, de drept, teologice precum și publicații periodice. Toate bibliotecile au ocazie să-și completeze lipsurile cu ajutorul noului anticariat dela „Ardealul”

Ziaristi sărbătorese pe

d. G. Bogdan-Duică.

Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat a sărbătorit Joi seara printr'un banchet pe membrul său de onoare d. G. Bogdan-Duică, a cărui activitate publicistică este dintre cele mai fecunde. Distincția premiului național a fost o bună ocazie pentru a fi menționate și meritele de publicist, căci d. G. Bogdan-Duică a fost un colaborator asiduu la numeroase jurnale și reviste, din vechiul regat, ca și din Ardeal și Bucovina, dinainte și de după războiu.

D. Ion Clopoșel în numele Sindicatului a relevat calitățile eminente de gazetar ale sărbătoritului, care se găsește astăzi în „solstițiul puterilor intelectuale” urându-i vigoare și putere de muncă multă vreme înainte.

D. G. Bogdan-Duică a răspuns dând o seamă de amănunte interesante asupra începutului profesiei sale de ziarist (a fost și redactor al Tribunei dela Sibiu),

La banchet au participat fruntașii instituțiilor culturale, șefii autorităților cari au sprijinit Sindicatul în acțiunile sale și o seamă de intelectuali și ziaristi din localitate.

O inovație salutară

D. prof. universitar dr. Alex. Borza distinsul director al Institutului de botanică și al Grădinei Botanice, a avut fericita idee să inaugureze splendida grădină Botanică nouă din Aluniș (Hajongard) a Universității, joi, 25 Iunie, în fața reprezentanților presei locale. Timp de două ore d. Borza a dat numeroase lămuriri asupra familiilor, grupelor și sistemelor din flora așa de complet reprezentată din țara noastră ca și din străinătate.

Am admirat instalația de apeduct care este o raritate, chiar universitatea din Upsala a cerut planul construcției și întregul aranjament al grădinei.

Înspre seară a urmat o gustare copioasă în decursul căreia d. Borza a continuat cu luminoasele sale expuneri asupra utilității viitoare a grădinii. În numele presei a vorbit d. Ion Clopoșel mulțumind pentru atenția acordată presei și pentru inovația fericită de a deschide deja acum porțile grădinei Botanice pentru marele public care va putea să se cultive în largă măsură.

Vom reveni în numărul viitor.

„VICTORIA“

INSTITUT DE CREDIT ȘI ECONOMII SOCIETATE PE ACȚII ÎN ARAD

CAPITAL SOCIAL LEI 25,000.000 — FONDURI DE REZERVĂ LEI 15,000.000

Prospect de emisiune.

Adunarea generală extraordinară ținută la 19 Iunie 1925, cu considerare la supra-semnările dela emisiunea VIII a hotărât urcarea capitalului societar dela 25,000.000 Lei la 30,000.000 Lei.

În baza autorizării primite, Direcțiunea Institutului de Credit și Economii „VICTORIA“ emite 50,000 buc. acții á 100 Lei nominal pe lângă următoarele condițiuni:

1. 30.000 buc. acții să pun la dispoziția acționarilor astfel ca fiecare acționar trecut în registrele institutului, poate opta după 4 acții vechi (din emisia I—VII) câte una acție nouă cu prețul de Lei 120 de acție, astfel însă că totalitatea acțiilor să fie divizibilă cu 5, în conformitate cu dispozițiunea adunării generale din 19/II 1925, cu privire la întregirea acțiilor în titli de á Lei 500.

2. 20.000 buc. acții și acțiunile neoptate se pun la dispoziția Direcțiunei spre valorizare, pentru întregiri și fuziuni cu prețul minimal de 120 Lei.

3. Dreptul de optare se poate exercita până la 30 Iunie 1925.

4. Din prețul de 120 Lei se trece la capitalul societar 100 Lei, iar restul la fondurile de rezervă.

5. Prețul acțiilor se varsă integral la exercitarea dreptului de optare dimpreună cu 160% interese din 1 Aprilie 1925 până la ziua plățirei.

6. Acțiunile noi vor beneficia de dividenda anului 1925.

7. Despre acțiunile subscrise se va estrada titlu provizor.

8. Optarea se face la Centrală și la filialele noastre, pe lângă prezentarea bonurilor de depozit despre acțiunile vechi.

9. Acțiunile din aceasta emisiune intră în drepturile statutare cu data de 1 Ianuarie 1926. Arad, la 19 Iunie 1925.

DIRECȚIUNEA INSTITUTULUI.

„Cartea Românească“

Societate Anonimă București
Capital Lei 50,000.000

Institut de arte Grafice, Editură și Librărie. Cărți didactice și literare, române și străine. Registre și furnituri de birou, rechizite de școală. Tipografie. Legătură, Steriotipie, Litografie, Turnătorie de litere, Cartonage. Confecțiuni de hârtie.

Secție specială de obiecte de artă, marochinerie, cristaluri, jucări, etc.

„Fotoglob“ Atelier special de fotografie.

Direcțiunea: Bulev. Academiei 3-5,
București.

Magazine de desfacere și Ateliere grafice.

București: Bvd. Academiei 3-5, Cal. Moșilor 62-64 (Librăria Sfetea). Str. Șelari No. 12 (Librăria Joanișiu). Str. Paris No. 16 (Göbl-Rasidescu), Șoseaua Bonaparte No. 68-72.

S U C U R S A L E :

Cluj: Piața Unirii 7 și Calea Dorobanților No. 14-16

Timișoara: Str. Eugen de Savoia No. 7 și Strada Tepeș-Vodă No. 2.

Societatea Afiliată: „Cartea Românească din Valea Târnavei“ S. A. Diciosânmărtin.

Adresa

D. Dr. Victor Deleu, director
Calea R. Ferdinand 34



"BADA" S. A.
CLUJ, STR. IAȘILOR Nr. 14.



Prima fabrică română de
PLAPOME, saltele, vestminte de pat,
vată și pentru prelucrare de pene aran-
jată cu curent electric.

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!**

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

ARDEALUL S. A. INST. DE ARTE GRAFICE CLUJ
STRADA MEMORANDULUI No. 22.



Tipografia Ardealul

execută lucrări tipografice, imprimate,
cărți în cele mai bune și mai artistice
condițiuni tehnice.

Librăria Ardealul

este asortată cu ultimele cărți românești
și streine, cu reviste și tot felul de rechi-
zite școlare. Mare desfacere de cărți di-
dactice. Depozit bogat în registre de
contabilitate. — Intelectualii vizitează des
această librărie pentru a se pune la cu-
rent cu noutățile literare și științifice.

Cluj

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Regele Ferdinand No. 38.

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu
industrializarea lemnului și finanțarea
intreprinderilor similare.

Capital social lei 65.000.000. — Uzine:
Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea
Drăganului (Poeni).

Magazin de încălțăminte

PETRE S. BACIU

București, Strada Academiei No. 16.

Se găsesc gata și comenzile
se efeptuiază prompt.

Produsele fabricii de bere

CZELL din CLUJ
(Mănăstur)

berea albă
„URSUS“

și berea din malț dublu
„HERCULES“

Avem onoare a aduce la cu-
noștință onoratului Public, că

FIRMA NOASTRĂ
cu **RENUME MONDIAL**

a deschis și în Piața Clujului
o filială, anume în Piața Uni-
rei Nr. 15 și invităm cu toată
stima onor. Public, să viziteze
magazinul nostru

JULIU MEINL
IMPORT de CAFEA